

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Kaspické moře – mocenské soupeření o nerostné
zdroje**

Kristýna Orságová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy a východoevropská studia

Bakalářská práce

**Kaspické moře – mocenské soupeření o nerostné
zdroje**

Kristýna Orságová

Vedoucí práce:

PhDr. Magdaléna Leichtová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Magdaléně Leichtové, Ph.D. za odborné vedení mé práce, cenné připomínky a čas, který mi vedoucí práce věnovala.

OBSAH

1 TEORETICKÝ

ÚVOD.....CHYBA! ZÁLOŽKA
NENÍ DEFINOVÁNA.

1.1 Seznam zkratek.....1

1.2 Úvod.....2

1.3 Význam zásob nerostných surovin v oblasti Kaspického moře.....5

1.4 Historie těžby.....9

2 REGIONÁLNÍ AKTÉŘI.....14

2.1 Spor o status moře 14

2.2 Ázerbájdžán.....21

2.3 Kazachstán.....25

2.4 Turkmenistán.....31

2.5 Rusko.....36

3 ZAPOJENÍ EXTERNÍCH AKTÉRŮ.....41

3.1 Evropská unie.....41

3.2 Spojené státy americké.....48

4 ZÁVĚR.....53

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....59

6 RESUMÉ.....64

7 PŘÍLOHY.....67

1. TEORETICKÝ ÚVOD

1.1 Seznam zkratek

BBL - 1 barel= 158.9873 litrů (jednotka pro množství ropy)

BTC - ropovod Baku – Tbilisi -Ceyhan

ITGI - plynovod Turecko-Řecko-Itálie

Nabucco - plynovod Turecko-Bulharsko-Rumunsko-Maďarsko-Rakousko

OECD - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

OPEC - Organizace zemí vyvážejících ropu

SNS - Společenství nezávislých států

SSSR - Svaz sovětských socialistických republik

TAP - Trans-adriatický plynovod z Řecka přes Albánii do Itálie.

TAPI - plynovod Turkmenistán-Afghanistan-Pákistán-Indie

TCF - trilion kubických stop (jednotka množství zemního plynu)

1.2 Úvod

Po rozpadu Sovětského svazu nastal v oblasti Kaspického moře nový mocenský závod o nerostné suroviny. Nikdo netuší, o jak velký objem zásob ropy a zemního plynu se jedná, jelikož přírodní podmínky v kaspické oblasti nedovolují přesně určit množství surovin. Lze očekávat významné nálezy ložisek v tomto regionu. Důležitou otázkou pro soupeřící strany se stalo, kudy povedou potrubí z ropných polí. Konkrétně povedou-li přes ruské území či nikoliv. Pokud by produktovody vedly přes ruské území, znamenalo by to posílení vlivu Ruské federace v regionu, která by získala nejen „páku“ na prosazování svých zájmů ve státech kolem Kaspického moře, ale také ekonomické posílení a zdroj peněz v podobě vybírání tranzitních poplatků.¹

Největším konkurentem Ruské federace v oblasti Kaspického moře se staly Spojené státy americké, které se po mocenském vakuu v devadesátých letech úspěšně aklimatizovaly v oblasti a nerady by své pozice opustily. Nově vzniklé země v kaspickém regionu po rozpadu SSSR viděly v USA příliv finanční pomoci do jejich zruinovaných ekonomik a otevřely se západnímu kapitálu a společností. Spojené státy americké předpokládaly, že se na mapě objevilo místo s velkým energetickým potenciálem, ba dokonce by se mohlo jednat o druhý Perský záliv, což by USA pomohlo diverzifikovat zdroje nerostných surovin a snížit jejich závislost na zemích OPEC, které tlačí na ceny ropy. Jak se později ukázalo, očekávání se nenaplnila, náklady na těžbu byly příliš vysoké a mnoho firem z oblasti odešlo. Dnes plní oblast Kaspického moře spíše strategickou úlohu. Spojené státy by se nerady vzdaly oblasti, kde se nachází i stát tzv. osy zla Írán, zejména po 11. září 2001, kdy se tzv. válka proti terorismu rozhořela naplno. Ostatní státy v oblasti Kaspiku by se USA hodily jako potencionální spojenci v boji.²

---

¹Rybář, Jan (2005): Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu. Praha : Eurolex Bohemia. Vyd.1.s.24-31.

²Anker, Martin _ Baev, Pavel _ Brunstad, Bjorn _ Overlan, Indra _ Torjesen, Stina (2010): Caspian Sea Region towards 2025. Caspia inc. National Giants or Trade and Transit? Delft: Eburan.s.153. Academic.s.153. Publishers.

Třetí důležitý hráč v oblasti Kaspického moře se nachází na západ od Ruska. Evropská unie nedisponuje dostatečnými zásobami ropy ani zemního plynu. Naopak EU ve velké míře závisí na ruském plynu a ropě a kaspické suroviny by mohly situaci změnit. Ve své práci bych se chtěla zaměřit na současné, ale i plánované infrastrukturní projekty, zejména Nabucco a South Stream.³

Jako primární data o transportních trasách, zásobách energetických surovin a dané problematice budou použity analytické studie v odborných publikacích, ekonomické a politické zpravodajství z regionu. Text bude zpracován metodou kompilace.

Primárním zdrojem této práce se stala kniha Kavkaz, Rusko a „ nová velká hra“, od autora Jana Rybáře, kterou vydalo v roce 2005 nakladatelství Eurolex Bohemia. Z tohoto zdroje jsem čerpala, protože je to jediná česká publikace, zabývající se mocenským soupeřením o nerostné zdroje v kaspické oblasti. S knihou se mi pracovalo dobře, neboť dle jejího obsahu jsem postavila základní charakteristiku své bakalářské práce. Bohužel kniha byla vydána v roce 2005 a některé pasáže již nebyly aktuální, a proto jsem musela využít současné zdroje. Těmito zdroji byla zahraniční literatura zejména z anglosaského prostředí. Velmi často jsem využila internetové odkazy pro aktuální informace o současném stavu jednotlivých projektů a zároveň o stavu zásob jednotlivých surovin, ale také o dalších jednáních mezi mocenskými aktéry, kteří usilují o ovládnutí energetického trhu v oblasti Kaspického moře.

Tato práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola obsahuje úvod k textu, vytyčuje zkoumanou oblast a teze a představuje metodiku práce a použitou literaturu a další informační zdroje. Vymezuje geograficky oblast Kaspického moře a popisuje základní charakteristiky oblasti. Ve stručnosti mapuje oblast z hlediska dobývání ropy a v menší míře zemního plynu. Shrnuje historii těžby a podrobně zkoumá důležité otázky spojené s touto problematikou. Součástí kapitoly je charakteristika stavu těžby a její perspektivy v regionálním a globálním měřítku.

---

³Efegil, Ertan _ Stone, Leonard (2001): Caspian Sea Energy Basin and International Oil and Gas Pipeline Projects. Review of Social, Economic & Business Studies, Vol.1, No.1, s.29-49.

Druhá kapitola se podrobně zabývá regionálními aktéry snažícími se uchvátit moc a co největší množství nerostného bohatství. Zásoby ropy a zemního plynu vyvolaly dlouholetý spor o rozdělení a status moře, a proto se nezbytnou součástí kapitoly stává i tato problematika. S výjimkou Íránu byly všechny státy v regionu součástí Sovětské svazu. V dobách před rozpadem Sovětského svazu se politické, ekonomické a sociální spory v této oblasti tlumily. Situace se změnila s rozpadem Sovětského svazu, kdy se soupeření rozhořelo naplno a státy se staly konkurenty. V této kapitole se snažím vykreslit vzájemné vztahy mezi státy. Nejprve nastíním situaci v daném státě z hlediska surovinových zásob a jejich množství zásob na vlastním území. Nejvýznamnějším aktérem v oblasti Kaspického moře je Rusko, které oblast považuje za „blízké zahraničí“ a nárokuje si vliv v tomto území, proto podrobně popíšu snahu středoasijských států o snížení závislosti na Rusku nebo naopak snahu o větší spolupráci s ruským medvědem.

Třetí kapitola se zabývá zájmy externích aktérů a jakými prostředky usilují o moc. Jako první se stanou objektem zájmu Spojené státy americké a jejich snaha o co největší zisky z této oblasti. Na oblast si dělá také zásluh Čína. Čína jako rostoucí velmoc bude potřebovat větší množství surovin a Kaspická oblast se svými surovinovými zásobami se přímo nabízí. Posledním neméně důležitým hráčem je Evropská unie. Evropská unie závisí ve velké míře na ruském plynu a ropě a kaspické suroviny to mohou pomoci omezit.

Čtvrtá kapitola je závěrem a shrnutím, následují seznam použité literatury a pramenů, resumé a přílohy.

Výsledkem této bakalářské práce by mělo být verifikování či falzifikování následující hypotézy: „Evropské unii a Spojeným státům americkým se podařilo diverzifikovat dopravu energetických zdrojů v oblasti Kaspického moře a tím snížit vývozní závislost států v regionu na Rusku.“ Tuto hypotézu lze rozdělit na několik výzkumných otázek. 1. Jaký je stav těžby v Kaspickém moři a její perspektivy v regionálním a globálním měřítku. 2. Jaký vliv na mocenské soupeření mají cesty, kudy jsou a budou suroviny dopravovány na světové trhy. 3. Jaké metody využívají Rusko, Evropská unie a Spojené státy americké k získání a udržení politického vlivu v zemích regionu. 4. Jak se promítá politická a ekonomická stabilita zemí regionu do důvěryhodnosti těchto zemí jako obchodních partnerů.

Stručné zodpovězení těchto otázek vytyčuje teoretický rámec následujícího textu.

1.3 Význam zásob nerostných surovin v oblasti Kaspického moře

Kaspické moře ze severu na jih měří 1 174 km, průměrné šířky dosahuje 326 km. Jeho celková plocha činí 371 000 km². Dvě třetiny Kaspického moře nemají hloubku větší než 200 m. Maximální hloubka dosahuje 250 m v jižní části Kaspického moře. Hladina moře leží 25 m pod úrovní hladiny světového oceánu.⁴

Na pobřeží Kaspického moře leží 5 států: Rusko (Dagestán, Kalmycko a Astrachaňská oblast), Kazachstán (Atyrauská a Mangystauská oblast), Turkmenistán (Balkan), Írán (provincie: Golestán, Mázandarán a Gílán) a Ázerbájdžánská republika (dále jen Ázerbájdžán).⁵

Státy Kaspického moře lze podle některých publikací rozdělit na země Kavkazu a státy Střední Asie. Do zemí Kavkazu, popřípadě kavkazských republik, řadíme ze států Kaspického moře Ázerbájdžán a ruskou republiku Dagestán.⁶

Kaspické moře tvoří západní hranici regionu Střední Asie, do které patří Kazachstán a Turkmenistán. Oba státy byly součástí Sovětského svazu, ale Kazachstán měl díky tomu, že byl druhou největší svazovou republikou hned po Rusku, zvláštní pozici a do sovětské definice „Střední Asie“ nezapadal.⁷

---

⁴ Li, Guoyu (2011): World Atlas of Oil and Gas Basins. Chichester: John Wiley & Sons Ltd. Vyd.1. s.48.

⁵ Lewis, Robert _ Churchill, Robert _ Tate Amanda (1992):Geographic Perspectives on Soviet Central Asia. New York: Routledge. s. 217.

⁶Hodač, Jan _ Strejček, Petr (2008): Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a Střední Evropě. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav. Vyd.1.s.140.

⁷Gelb, Bernard A. (2006): Caspian Oil and Gas: Production and Prospects. CRS Report for Congress. Dostupné na: <http://fpc.state.gov/documents/organization/74906.pdf>, 3.3.2012.

Po rozpadu Svazu sovětských socialistických republik se kaspická oblast stala zónou s mnoha státy, kde dosud nebyly využity ropné zásoby a otevřela se nová oblast pro rozvoj těžby ropy. Tento region se stal lákadlem pro velká ropná konsorcia, protože to byla jedna z mála zón, v níž ještě bylo možné zahájit velké projekty. Důležité je, že se jedná i ropnou oblast mimo vliv OPEC a velké objemy ropy z této části světa by mohly omezit moc tohoto kartelu a jeho vliv na světovou politiku a ceny ropy. Na důležitosti nabývá otázka, kolik Kaspické moře nabízí zásob ropy a plynu.⁸

Kaspické moře a přilehlé oblasti jsou velmi málo prozkoumané. Dodnes byl proveden výzkum pouze cca 15% rozlohy kontinentálního šelfu kaspického moře a geologické průzkumy ještě probíhají. V případě nerostných zásob v Kaspiku musíme definovat dvě kategorie zásob – ověřené a prognózované, což vytváří prostor pro různé, často politicky motivované spekulace.⁹

Kaspické moře může skrývat dvě až sedm procent ověřených zásob ropy. Do roku 2015 až 2020 se pak kaspická ropa může na světové těžbě podílet třemi až šesti procenty. Státy jsou motivovány skutečností, že celkový růst spotřeby energií byl nadprůměrný ve všech částech světa. Celkově vzrostla spotřeba o 20.3% za deset let.¹⁰

Význam zásob nerostných surovin v oblasti Kaspického moře je znehodnocen vysokou cenou za těžbu a transport. Ještě v roce 1999 panovala obava, že nízké ceny ropy mohou negativně ovlivnit průzkum ropných polí a budování tras ropovodu. To v následujících letech přestalo platit, neboť cena ropy se vyšplhala do rekordních výšek.¹¹

---

⁸Rybář, Jan (2005): Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu. Praha : Eurolex Bohemia. Vyd.1.s.43.

⁹Souleimanov, Emil (2011): Kaspická energetická geopolitika v perspektivě. Bulletin centra ázerbájdžánských a kaspických studií. Mezinárodní politologický ústav. Dostupné na: http://www.iips.cz/data/files/ACSC_a_bulletin_ACSC/Bulletin%20ACSC%201-2011%20web.pdf, 3.3.2012.

¹⁰ BP Statistical Review of World Energy June 2011. What's inside? Dostupné na: http://www.bp.com/assets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2011/STAGING/local_assets/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_report_2011.pdf,4.3.2012.

¹¹Opteck.com. Oil, petrol, gasoline prices 2012. Dostupné na: <http://www.programva.com/en/oil-gas-petrol-gasoline-prices-2012-usd-eur>, 4.3.2012.

Pro projekty v kaspické oblasti je to pozitivní jev, protože dlouhodobá vysoká úroveň cen ropy na světovém trhu, zajistí návrat investic do projektů, výzkumu a těžby. Jako hraniční cena se uvádí 16USD za barel, či lépe kolem 20USD za barel.¹²

Nákladnost kaspické ropy ovlivňuje mnoho faktorů. Prvořadým faktorem se stalo to, že do roku 2001 neexistoval ani jediný ropovod pro větší objem ropy vedoucí z nedávno rozpracovaných nalezišť v oblasti Kaspického moře. Dalším negativním faktem je to, že ropa musí procházet přes území třetích zemí, které požadují tranzitní poplatky.¹³

Třetím problematickým jevem se stává geologická struktura krajiny, kdy jsou vrty obvykle hluboké i několik kilometrů a dobývání je technicky i finančně velice nákladné.¹⁴

Konkrétně vrty jdou až do hloubky 5 km pro ropu, pro zemní plyn až do 6 km. Jeden vrt stál v roce 2000 tři miliony dolarů. Navíc u těchto složitých geologických struktur je často velmi obtížné či dokonce nemožné dopředu určit, zda obsahují ropu, plyn či obojí.¹⁵

---

¹²Opteck.com. Oil, petrol, gasoline prices 2012. Dostupné na: <http://www.programva.com/en/oil-gas-petrol-gasoline-prices-2012-usd-eur>, 4.3.2012.

¹³Büilent, Gökay (2001):The Politics of Caspian Oil. London: Palgrave Publishers. s. 13-16.

¹⁴Rybář, Jan (2005): Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu. Praha: Eurolex Bohemia. Vyd.1.s.52-60.

¹⁵BP Statistical Review of World Energy June 2011. What's inside? Dostupné na: http://www.bp.com/assets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2011/STAGING/local_assets/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_report_2011.pdf,4.3.2012.

Nesmíme zapomínat, že mnohá, méně hluboká pole, například jižně od Baku, jsou již vyčerpaná. Oblast není politicky stabilní a díky ztíženým přírodním podmínkám patří tedy k velmi rizikovým zónám z hlediska investic.¹⁶

---

¹⁶Rybář, Jan (2005): Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu. Praha: Eurolex Bohemia. Vyd.1.s.52-60.

1.4 Historie těžby v Kaspickém moři

Ke Kaspickému moři patří těžba od nepaměti a během historie zde bylo objeveno okolo 130 polí s ropou a zemním plynem. Koncem devatenáctého století produkovala ropná pole v Ázerbájdžánu téměř polovinu světové produkce ropy.¹⁷

První zmínkou o ropě a plynu byly samovolné výrony pramenů ropy, které se používaly k medicínským účelům, vaření, svícení a topení v obydlích. Úniky ropy a zemního plynu inspirovaly k vytvoření mýtů a dále se staly podkladem pro zoroastrismus, které je považované za jedno z nejstarších náboženství na světě. Zoroastrismus uctívá čtyři elementy vesmíru – voda, vzduch, oheň, země. Prvek ohně byl symbolizován věčně hořícími ohni v zoroastristických chrámech. Zprávy o věčných ohních jsou staré asi 2 500 let¹⁸

Antická řecká a římská literatura se zmiňovala o ropě v okolí Baku. Do pádu římské říše neexistovalo moc přesných zpráv o dobývání nerostných surovin v oblasti Kaspického moře. To se změnilo, když byzantští autoři začali psát o „ohních z Mediny“. Medina byla region na severozápadě Persie. První zmínky o komerční těžbě se objevily v desátém století, kdy se ropa těžila z hloubky 10 až 12 metrů na poloostrově, kde leží dnešní město Baku.¹⁹

Ve třináctém století Marco Polo uvedl ve svém cestopise, co slyšel o této oblasti, konkrétně specifikoval využití ropy, „která není dobrá k jídlu, ale dobře hoří a hodí se k léčení prašiviny velbloudů“.²⁰

---

¹⁷Li, Guoyu (2011): World Atlas of Oil and Gas Basins. Chichester: John Wiley & Sons Ltd. Vyd.1. s.48.

¹⁷BBC News (2011): Religions. Zoroastrianism. Dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/zoroastrian/> 5.3.2012.

¹⁹ Croissant, Michael _ Aras, Bülent (1999): Oil and geopolitics in the Caspian Sea Region. Westport: Praeger Publishers. Vyd.1.s.3-6.

²⁰ Glantz, Michael _ Kosarov, Aleksey _ Kostianoy, Andrey _ Zonn, Igor (2010):The Caspian Sea Encyclopedia. London: Springer Heidelberg Dordrecht. s.215.

V roce 1723 carské Rusko anektovalo území dnešního Ázerbájdžánu, ale město Baku se dostalo definitivně pod ruskou nadvládu až v roce 1813.²¹

Roku 1829 bylo na východním pobřeží Kaspického moře a v okolí města Baku ručně vyhloubeno 82 šachet a studní, odkud se ropa získávala. Surovina se využívala k svícení a jako složka pro výrobu loje. Rozvoj těžby ropy byl omezen odlehlou lokací a tím, že monopol na dobývání ropy měli pouze carští úředníci.²²

První studna pro těžbu ropy zde byla vyhloubena v roce 1843. V sedmdesátých letech 19. století bylo toto privilegium zrušeno a oblast se začala rozvíjet. V letech 1871 až 1872 byly uskutečněny první ropné vrty a o rok později bylo v této oblasti v provozu již 20 malých rafinérií.²³

Klíčový byl rok 1873, který je označován za počátek první zlaté éry tamějších ropných polí. Je nutno podotknout, že oblast Kaspického moře byla jednou ze dvou významných center těžby ropy na světě. Rozkvět oblasti u Kaspického moře přilákal obchodníky, jedním z nich byl Robert Nobel, nejstarší bratr Alfréda Nobela, který vynalezl dynamit a pomohl založit Nobelovu cenu. Robert se během několika let stal úspěšným olejářem a o tři roky později dorazila první zásilka petroleje z Baku do Petrohradu. V roce 1876 dorazil do oblasti bratr Ludwig, který se jako zkušený podnikatel znalý obchodu i způsobu jednání s carskými úředníky, vypracoval na „ropného krále Baku“.²⁴

---

²¹ Glantz, Michael _ Kosarov, Aleksey _ Kostianoy, Andrey _ Zonn, Igor (2010):The Caspian Sea Encyclopedia. London: Springer Heidelberg Dordrecht. s.215.

²²Croissant, Michael _ Aras, Bülent (1999): Oil and geopolitics in the Caspian Sea Region. Westport: Praeger Publishers. Vyd.1.s.6-8.

²³Mirfendereski,Guive (2001):A Diplomatic History of the Caspian Sea: Treaties, Diaries, and Other Stories. New York: PALGRAVE. s.53-57.

²⁴Rybář, Jan (2005): Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu. Praha: Eurolex Bohemia. Vyd.1.s.37.

O tři roky později založili v Baku ropnou společnost, nazývanou se Nobel Brothers Petroleum Production Company (Branobel). Společnost se postupně rozrostla na nejvýznamnější svého druhu v celé zemi a brzy do ní patřila řada dalších objektů, železničních překladišť, skladů a distribuční sítě.²⁵

Firma bratrů Nobelových se podílela přibližně na polovině produkce ruského petroleje. Ruská ropná produkce byla tak úspěšná, že během deseti let dokázala konkurovat americké, dosáhla od roku 1874, kdy ruská ropná produkce činila 600 000 barelů za rok, téměř jedné třetiny celé ropné produkce Spojených států amerických, což bylo 10,8 milionů barelů za rok. V osmdesátých letech 19. století v Baku pracovalo téměř 200 rafinérií.²⁶

Válka Ruska s Tureckem mezi léty 1877 - 1878 vedla k tomu, že Rusko dobylo východoturecké město Kars a Batumi, které se nachází na pobřeží Černého moře. Mírová smlouva v Berlíně požadovala, aby se Osmanská říše vzdala absolutní kontroly nad Bosporem a zajistila volnou plavbu přes úžinu. Carské Rusko vyhlásilo Batumi jako volnou obchodní zónu, což pomohlo usnadnit transport kaspické ropy do dalších oblastí.²⁷

To zaujalo další významnou rodinu světových průmyslníků a finančníků, rodinu Rothschildů. Rothschildové do Baku přijeli z obchodních a politických důvodů. V roce 1886 založili svoji společnost Caspian and Black Sea Petroleum Company a zanedlouho se tato firma vypracovala na druhou nejvýznamnější olejařskou společnost v carském Rusku.²⁸

---

²⁵ Vassiliou, M.S. (2009): Petroleum Industry. IN: Woronoff, Jon , Series Editor (2009): Historical dictionary of the petroleum industry. Maryland: Scarecrow Press, Inc.s.435.

²⁶ Croissant, Michael _ Aras, Bülent (1999): Oil and geopolitics in the Caspian Sea Region. Westport: Praeger Publishers. Vyd.1.s.9-10.

²⁷ Van der Leeuw, Charles (2000): Oil and gas in the Causasus & Caspian: a history. New York: ST.MARTIN'S PRESS. s. 41-63.

²⁸ Li, Guoyu (2011): World Atlas of Oil and Gas Basins. Chichester: John Wiley & Sons Ltd. Vyd.1. s.48.

Na počátku 20. století byl ruský ropný průmysl na výši i díky objevu obrovského ropného pole v Surakhany v Ázerbájdžánu v roce 1904. První ropná pole na pevnině se začala vrtat na sousedních ostrovech nacházejících se v mělkých vodách nedaleko od Baku. Tyto pole se rozšířily až na pevninu (BibiEybat v roce 1873, Pirallakhli v roce 1901).²⁹

To přilákalo zahraniční investice, kdy polovina všech investic byla z ciziny a z toho asi 60% byly investice z Velké Británie. Celkově cizí kapitál činil 130 000 000 dolarů. Spojené státy americké v tomto odvětví větší roli nehrály. Během několika málo let došlo k postupnému utlumení zájmu o tuto oblast. Příčin bylo několik, jako první bychom označili hromadící se problémy v ruském státním systému, které se projevovaly nespokojeností stále širších vrstev obyvatelstva a pokusy o revoluce. Jedním z vůdců nespokojených obyvatel v Batumi byl mimo jiné i Josif Džugašvili, později Stalin, který zde v letech 1901-1902 organizoval stávky a protesty. Nepokoje, násilnosti a mezi etnické boje vyvrcholily v roce 1905, kdy došlo k masakrování Arménů Tatary a tehdy byly zničeny dvě třetiny ropných věží v okolí Baku. Export se zhroutil a nepokoje pokračovaly.³⁰

Ropný průmysl v okolí Baku se již nevzpamatoval i proto, že tehdejší technologii vytěžitelná pole byla již vyčerpaná. Navíc se zvedly ceny exportu, protože ruské úřady zavedly vyšší tarify. Od roku 1904 do roku 1913 se ruský podíl na světovém exportu snížil z 31% na 9%. Na tuto situaci reagovali Rothschildové prodejem svého majetku v oblasti Kaspického moře firmě Royal Dutch/Shell.³¹

Během 1. světové války a po revoluci v roce 1917 museli ropní průmyslníci včetně Nobelů odejít ze země. Zájem o využití nalezišť ropy u Kaspického moře projevili ještě Němci. V roce 1918 bylo Německo poraženo britskou armádou a o dva roky později ovládli Baku bolševici.³²

---

²⁹ Van der Leeuw, Charles (2000): Oil and gas in the Causasus & Caspian: a history. New York: ST.MARTIN'S PRESS. s. 63-79.

³⁰Croissant, Michael _ Aras, Bülent (1999): Oil and geopolitics in the Caspian Sea Region. Westport: Praeger Publishers. Vyd.1.s.9-10.

³¹Rybář, Jan (2005): Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu. Praha: Eurolex Bohemia. Vyd.1. s.38-42.

³² van der Leeuw, Charles (2000): Oil and gas in the Causasus & Caspian: a history. New York: ST.MARTIN'S PRESS. s. 79-101.

Ještě během druhé světové války se sovětští těžaři pokoušeli vytěžit maximum ropy z oblasti a produkce těchto ropných polí dosáhla kolem 500 000 barelů denně. Snaha ovládnout ropná pole kolem Baku a ropná pole v severním Kavkazu u Grozného a Majkopu se stala jedním z důvodů, proč Adolf Hitler napadl Sovětský Svaz. Německá vojska se však do Baku ani Grozného nikdy nedostala. Navíc sovětská vojska před ústupem ropná pole zničila. Skutečnost, že se Hitlerovi nepodařilo získat přístup k ropným polím na Kavkaze, byla jednou z příčin Hitlerovy porážky. Po druhé světové válce zastínila ropná pole u Kaspiku nově objevená naleziště v jižním Urale a na Sibiři, která byla dosud nečerpáná a snáze těžitelná.³³

Po rozpadu Sovětského Svazu a vzniku nových nezávislých republik, dochází u Kaspického moře k opětovnému zájmu velkých západních firem.³⁴

---

³³Croissant, Michael _ Aras, Bülent (1999): Oil and geopolitics in the Caspian Sea Region. Westport: Praeger Publishers. Vyd.1.s.11.

³⁴Li, Guoyu (2011): World Atlas of Oil and Gas Basins. Chichester: John Wiley & Sons Ltd. Vyd.1. s.48.

2. REGIONÁLNÍ AKTÉŘI V MOCENSKÉM SOUPEŘENÍ O NEROSTNÉ ZDROJE V KASPICKÉM PROSTORU

2.1 Spor o status Kaspického moře

Diskuse o statusu Kaspického moře provází kaspické projekty od rozpadu Sovětského svazu a brzdí rozvoj oblasti. Konkrétně není vyřešena otázka rozdělení nerostných surovin. Existují bilaterální smlouvy mezi některými státy, ale nebylo zatím uzavřeno přesné vymezení práv na dobývání ropy a zemního plynu.³⁵

Prvotní právní režim v mezinárodním právu Kaspického moře byl „sui generis“. To znamená speciální právní status vytvořený vlastníky území. Na Kaspické moře se nevztahovalo mezinárodní právo o mořích a námořních hranicích vztahující se na ostatní přímořské státy. Mořské právo (Law of the Sea) uznává speciální režim ve speciálních oblastech, kam spadá Kaspické moře.³⁶

Před rozpadem Sovětského svazu se vztahy určovaly pomocí smluv mezi Íránem a SSSR. Jedna z nejstarších smluv mezi Persií a carským Ruskem o Kaspickém moři byla uzavřena 13. února 1729 v Raštu (Treaty of Resht).³⁷

Rusko během osmnáctého a devatenáctého století expandovalo na jih a díky smlouvě získalo od Persie část území. Navíc se státy dohodly na svobodné plavbě a obchodu v Kaspickém moři.³⁸

---

³⁵Proedrou, Filippos (2012): EU Energy Security in the Gas Sector. Evolving Dynamics, Policy Dilemmas and Prospects. Surrey: Ashgate Publishing Limited. s.114-119.

³⁶Diba, Bahman Aghai (2003): The Law and Politics of the Caspian Sea in the Twenty – First Century: The Positions and Views of Russia, Kazakhstan, Azerbaijan, Turkmenistan, with Special Reference to Iran. Maryland: IBEX Publishers, Inc. s.29-33.

³⁷Tucker, Spencer (2010): A global chronology of the conflict: from the ancient world to the modern Middle East. Santa Barbara: ABC-CLIO, LLC.s.729.

³⁸Bahgat, Gawdat (2011): Energy security: an interdisciplinary approach. West Sussex: John Wiley & Sons, Ltd. s.147.

Následovala smlouva z Golestánu podepsaná 12. října 1813 (Golestan Treaty), která ukončila devítiletou válku mezi Persií a carským Ruskem. Dohoda stanovila stejná plavební a obchodní práva pro obě strany. 22. února 1828 byla dohoda nahrazena novou smlouvou z Torkomanu (Turkomanchai Treaty). Ta zastavila válku z let 1826 – 28 mezi Ruskem a Persií. V roce 1921 byla podepsána nová dohoda. Smlouva o přátelství v Moskvě (Treaty of Friendship) mezi Socialistickou federativní republikou sovětů Ruska (SFRSR) a Persií popírala smlouvu z roku 1828 týkající se plavby v Kaspickém moři.³⁹

Nová dohoda obnovila rovné právo plavby, ale neřešila konkrétně právní režim Kaspického moře. Až po roce 1930, kdy došlo ke zvýšení rybolovu a lodní dopravy na Kaspickém moři, začaly státy regulovat tyto činnosti. 27. srpna 1935 uzavřel Írán a Sovětský svaz Smlouvu o spravování, obchodu a plavbě (Treaty of Establishment, Commerce and Navigation), kterou nahradila 25. března 1940 Smlouva o obchodu a plavbě (Treaty of Commerce and Navigation).⁴⁰

Smlouva z roku 1940 rozděluje Kaspické moře na sovětské a íránské moře. Došlo k uzavření moře pro lodě z třetích států. Dávala oběma stranám „exkluzivní právo“ rybolovu v pobřežních vodách do vzdálenosti 10 námořních mil. To znamená rozdělení Kaspického moře na „národní rybolovné sektory“. Kromě toho mohly obě země využívat svobodnou plavbu k vojenským a obchodním účelům. Z těchto smluv nevyplývalo, že by přírodní bohatství mělo být dobýváno společně.⁴¹

V roce 1957 byly definitivně určeny pozemní suchozemské hranice mezi Sovětským svazem a Íránem. SSSR vlastnilo asi 90% vodní plochy a Írán respektoval toto rozdělení.⁴²

---

³⁹Romano, Cesare (2000): The Caspian Sea Dispute: The Role of International Law. The Journal. Vol. 5 – 10. Dostupné na: <http://www.dundee.ac.uk/cepmlp/journal/html/vol5/article5-10.html>, 9.3.2012.

⁴⁰Diba, Bahman Aghai (2003): The Law and Politics of the Caspian Sea in the Twenty – First Century: The Positions and Views of Russia, Kazakhstan, Azerbaijan, Turkmenistan, with Special Reference to Iran. Maryland: IBEX Publishers, Inc. s.33.

⁴¹Dilbazi, Eltay. Energetická bezpečnost a status Kaspického moře. Středoevropské politické studie. Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity. Vol. XI. No. 1, s. 1-25.

⁴²Amirahmadi, Hooshang (2000): The Caspian Region at a crossroad: challenges of a new frontier of energy and development. New York: St. Martin's Press. s.299.

Dlouhou dobu se Sovětský svaz nestaral o vymezení hranic mezi svými socialistickými sovětskými republikami v regionu Kaspického moře. V roce 1970 rozdělilo sovětské ministerstvo ropy a zemního plynu mořské dno Kaspického moře na ázerbájdžánský, turkmenský, ruský a kazašský sektor podle principu stejné vzdálenosti.⁴³

Jako argument pro dnešní rozdělení hranic lze použít zásadu „uti possidetis juris“. Tento princip vycházející z mezinárodního práva uvádí, že nově vzniklé suverénní státy by měly mít stejné hranice jako před vyhlášením jejich nezávislosti. Po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 vznikly v okolí Kaspického moře tři nové nezávislé státy – Ázerbájdžán, Turkmenistán, Kazachstán. Nově vzniklé státy Kaspického moře napadly právní platnost Kaspických smluv. Vypovězení smluv je stále neúplné, protože právní režim Kaspického moře byl spojen s Vídeňskou úmluvou o následnických státech ve věci respektování smluv (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties (1978)). Dohoda tvrdí, že každá smlouva je platná k datu, kdy nástupnické státy souhlasí s dřívějšími úmluvami.⁴⁴

To bylo také potvrzeno prohlášením Alma-jedl (1991), kde nově nezávislé státy zavázaly k plnění povinností vyplývajících ze smluv a dohod uzavřených v bývalém Sovětském svazu.⁴⁵

---

⁴³Romano, Cesare (2000): The Caspian Sea Dispute: The Role of International Law. The Journal. Vol. 5 – 10. Dostupné na: <http://www.dundee.ac.uk/cepmlp/journal/html/vol5/article5-10.html>, 9.3.2012.

⁴⁴United Nations Publications. United Nations Conference on the Succession of States in Respect of Treaties, Official Documents, Vol. III, No. F.79.

⁴⁵Ondrejčík, Michal (2008): Právny status Kaspického mora. Central & Eastern European Watch. Despite Borders. Dostupné na: http://www.despiteborders.com/clanky/data/upimages/kaspik_sk.pdf, 9.3.2012.

V mezinárodním právu mají stejnou účinnost jak zásada „uti possidetis juris“, tak Vídeňská úmluva o následnických státech ve věci respektování smluv. V první polovině devadesátých let 20. století nejednoznačnost v mezinárodních smlouvách zapříčinila spor o uznání Kaspiku jako moře či jezera. Země byly motivované snahou o co největší územní zisk a o zásoby nerostných surovin. Diskuze o statusu Kaspického moře státům nezabránily těžbě a jiným aktivitám ve sporných vodách.⁴⁶

Írán a Rusko se snažily o zachování status quo a nutily nové kaspické státy nepodnikat žádné kroky ohledně využívání nerostného bohatství bez souhlasu Moskvy a Teheránu. Rusko prosazovalo variantu „jezero“, jelikož dle Ženevské konvence o mořském právu z roku 1958 a dle Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982 podléhá vodní plocha principu společného vlastnictví. Naopak nově vzniklé státy prosazovaly variantu „moře“, aby mohla být vodní plocha rozdělena v souladu s mezinárodním mořským právem do národních sektorů exkluzivní ekonomické zóny.⁴⁷

Podle Konvence OSN o mořském právu z roku 1982 (UN Convention on the Law of the Sea - UNCLOS) je tzv. uzavřené nebo polo-uzavřené moře (enclosed or Semi-enclosed Seas) definováno jako „záliv, zátoka nebo moře obklopené dvěma nebo více státy a spojené s jiným mořem nebo oceánem úzkým odtokem. Uzavřené nebo polo-uzavřené moře se skládá z teritoriálních moří a exkluzivních ekonomických zón dvou nebo více pobřežních států“. Moře nemůže být rozparcelováno, dno však ano. Teritoriálním mořem se označuje zóna 12 námořních mil (19 km) od pobřeží. Exkluzivní ekonomická zóna se táhne od pobřeží do vzdálenosti 200 námořních mil (370,4 kilometrů). Ve výlučné ekonomické zóně má stát svrchovaná práva na průzkum, využívání, uchovávání, řízení a dobývání přírodních zdrojů, ať živých či neživých. Ve vodách ležících nad mořským dnem, na mořském dně a v podloží moře může stát vyrábět energii z vodních proudů a větrů, pokud jde o ekonomické a průzkumné činnosti.⁴⁸

---

⁴⁶Romano, Cesare (2000): The Caspian Sea Dispute: The Role of International Law. The Journal. Vol.5 – 10. Dostupné na: <http://www.dundee.ac.uk/cepmlp/journal/html/vol5/article5-10.html>, 9.3.2012.

⁴⁷Janusz, Barbara (2005): The Caspian Sea. Legal Status and Regime Problems. Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin. Dostupné na: <http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/bp0805caspian.pdf>, 10.3.2012.

⁴⁸United Nations Convention on the Law of the Sea - Part IX. Dostupné na: http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/part9.htm, 9.3.2012.

Pokud by bylo Kaspické moře označeno za jezero, hranice by vedla ekvidistantně a zdroje pohraničních jezer mají být využívány pohraničními státy rovnoměrně. V prospěch „jezera“ se uvádí fakt, že Kaspické moře má pouze přístup ke světovým mořím přes systém řek a kanálů přes Volhu, tedy přes sladkovodní toky. V tom případě, by se stalo Kaspické moře největším slaným jezerem na světě.⁴⁹

To znamená, že tuto situaci nelze vyřešit pomocí mezinárodního práva, ale závisí na dohodě mezi jednotlivými státy. Rusko zastávalo názor, že bohatství ležící za příbřežním pásmem o šířce 10 námořních mil, je společným majetkem všech pěti států a musí být spravováno společně nebo děleno po dohodě.⁵⁰

V roce 1998 se změnil postoj Ruska, které navrhlo, aby dno bylo rozděleno do národních sektorů a vody zůstaly ve společném užití. Bylo to vysvětlováno realistickým postojem Ruska, že Ázerbájdžán nedokáže přinutit ke změně názoru, snahou Ruska o zlepšení vztahů se zeměmi Společenství nezávislých států a tlakem ruských společností, které se chtěly zúčastnit společných projektů a spory je omezovaly. To znamená, že Rusko nebylo schopno čelit tlaku Turecka, Velké Británie či USA, jenž Rusku poskytovaly miliardové investice.⁵¹

Na druhou stranu Rusko v roce 2000 za prezidenta Putina propagovalo variantu, že by byla ropná pole ve sporných oblastech spravována společně. V praxi to znamenalo zablokovat plány na vybudování kaspických ropovodů či plynovodů z Kazachstánu či Turkmenistánu, protože jejich dostavba by ohrozila postavení Ruska a ruských firem v oblasti.⁵²

---

⁴⁹ Janusz, Barbara (2005): The Caspian Sea. Legal Status and Regime Problems. Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin. Dostupné na: <http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/bp0805caspian.pdf>, 10.3.2012.

⁵⁰ Nygren, Bertin (2008): The Rebuilding of Greater Russia. Putin's foreign policy towards the CIS countries. New York: Routledge. Taylor & Francis. s.169.

⁵¹ Bahgat, Gawdat (2011): Energy security: an interdisciplinary approach. West Sussex: John Wiley & Sons, Ltd.s.147.

⁵² Lucas, Edward (2008): Nová studená válka aneb jak Kreml ohrožuje Rusko i Západ. Praha: Mladá fronta a.s.Vyd.1.s. 198.

V současné době se Rusko, Ázerbájdžán a Kazachstán dohodly v bilaterálních smlouvách na rozdělení kaspického moře podél středové linie, kdy vycházejí z rozdělení moře podle systému, jež by odpovídal hranici na souši a vzdálenosti od pobřeží. Jako první s návrhem rozdělit Kaspické moře do „národních“ sektorů přišel Ázerbájdžán. Odpůrcem návrhu je Írán, protože po tomto rozdělení mu zůstalo pouze 12%⁵³ či 14% plochy mořského dna.⁵⁴

Írán podporuje tzv. „Condominium regime“ nebo „condominium approach“, kdy by jednotlivé zóny byly stejně velké a on měl nárok na 20% mořského dna, tedy jednu pětinu a dnes jako jediný stát z pobřeží Kaspického moře trvá na smlouvách platných před rozpadem SSSR.⁵⁵

Turkmenistán nemá vyhraněný názor a často ho mění. Podstatou jeho jednání je odmítání status quo, které bylo dohodnuto mezi Ruskem, Kazachstánem a Ázerbájdžánem kvůli sporu o hraniční ropná pole. Turkmenistán měl v úmyslu vést hranici prostředkem moře, čímž by mu připadlo větší území v oblasti, kde se předpokládají větší zásoby ropy a zemního plynu. Spor došel tak daleko, že ho dal v roce 2009 Turkmenistán k Mezinárodnímu arbitrážnímu soudu (International Court of Arbitration).⁵⁶

---

⁵³ Janusz, Barbara (2005): The Caspian Sea. Legal Status and Regime Problems. Stiftung Wissenschaft und Politik, Berlin. Dostupné na: <http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/bp0805caspian.pdf>, 10.3.2012.

⁵⁴ Rybář, Jan (2005): Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu. Praha: Eurolex Bohemia. Vyd.1.s.78.

⁵⁵ Ascher, William _ Mirovitskaya, Natalia (2000): The Caspian Sea: A Quest for Environmental Security. Dordrecht: Kluwer Academic Publisher. s.177.

⁵⁶ TURKMENISTAN.RU. International Court of Arbitration to determine ownership of disputed fields in Caspian Sea. Dostupné na: http://www.turkmenistan.ru/?page_id=3&lang_id=en&elem_id=15307&type=event&sort=date_desc, 11.3.2012.

Naopak dobré vztahy má Turkmenistán s Kazachstánem. V roce 1997 oba státy podepsaly komuniké a dohodly se na přesném vytyčení hranic států. V tom samém roce se Kazachstán a Ázerbájdžán dohodly na společné hranici a podepsaly dohodu. Počátkem července 1998 se podařilo Kazachstánu a Rusku uzavřít dohodu o rozdělení mořského dna, ale vody zůstaly ve společném vlastnictví obou zemí stejně jako záležitosti rybolovu, ochrany životního prostředí a dopravy. Podobnou smlouvu podepsalo Rusko také s Ázerbájdžánem v lednu 2001 za velice podobných podmínek.⁵⁷

Vyslanci států Kaspiku sescházeli od roku 1996. První Kaspický summit se konal v Ašchabadu v dubnu 2002, ale země nepřijaly žádné dohody. Druhý Kaspický summit se uskutečnil až v říjnu 2007 v Teheránu po tříletém zpoždění, ačkoliv byl plánovaný na druhou polovinu roku 2004.⁵⁸

18. listopadu 2010 byla podepsána na třetím summitu hlav kaspických zemí v Baku Dohoda o bezpečnostní spolupráci v Kaspickém moři (Agreement on Security Cooperation in the Caspian Sea). Dokument je rámcovou smlouvou a právním základem pro spolupráci mezi všemi pěti státy v oblasti Kaspického moře, ale vymezení hranic se smlouva netýká a spor o status Kaspického moře se nevyřešil.⁵⁹

---

⁵⁷ Nygren, Bertin (2008): The Rebuilding of Greater Russia. Putin's foreign policy towards the CIS countries. New York: Routledge. Taylor & Francis. s.169.

⁵⁸ Pannier, Bruce (2010): Caspian Summit Fails To Clarify Status, Resource Issues . Radio Free Europe/Radio Liberty. Dostupné na: <http://www.rferl.org/info/contact/154.html>, 10.3.2012.

⁵⁹ Azeri-Press Agency (APA) LLC. Russian president ratifies Agreement on Security Cooperation in the Caspian Sea. Dostupné na: <http://en.apa.az/news.php?id=160934>, 10.3.2012.

2.2 Ázerbájdžán

Ázerbájdžán je s rozlohou 86 100 km² největší zemí kavkazského regionu a jeho zásoby nerostných surovin, hlavně ropy a zemního plynu, jsou v regionu Kaspického moře významné, i když ázerbájdžánské pobřeží Kaspického moře čítá pouhých 7% jeho celkové délky.⁶⁰

V Ázerbájdžánu se nachází celkem 57 ložisek ropy a 18 z nich leží v sektoru Kaspického moře. Kvalitní ropu a zemní plyn v oblasti Kaspického moře nabízí tzv. „Naftalar Dašlary“, kam patří například „Neftjanye Kamni“, „Artem-ostrov“, „ostrov Duvannyj“.⁶¹

Množství nerostných surovin v Ázerbájdžánu činí 30 miliard tun ropy a 18-20 miliard kubických metrů plynu, což splňuje 15% světových zásob uhlovodíku.⁶²

Ekonomická stabilita Ázerbájdžánu je do značné míry závislá na cenách ropy, rozmístění nových produktodů v regionu, na schopnosti Ázerbájdžánu vyjednat si exportní trasy pro jeho rostoucí ropnou produkci a na schopnosti správně investovat kapitál z energetického bohatství do sektorů nevyužívající ropné suroviny.⁶³

---

⁶⁰Hodač, Jan _ Strejček, Petr (2008): Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a Střední Evropě. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav. Vyd.1.s. 177.

⁶¹Zonn, Igor' Sergejevič (2004): Kaspiskaja enciklopedija. Moskva : Meždunarodnyjeotnošenija.s.21.

⁶²SOCAR – State Oil Company of Azerbaijan, Repräsentanz Deutschland. About SOCAR. Dostupné na: http://www.socar-germany.de/eng/socar/about_socar.html, 11.3.2012.

⁶³Ronxing, Guo (2007): Territorial disputes and resource management: a global handbook. New York: Nova Science Publishers, Inc. s.77.

Rozvoji Ázerbájdžánu brání nedostatečné investice v neenergetických sektorech a nevyřešený konflikt s Arménií o Náhorní Karabach. Od roku 1993 vládl zemi Hejdar Alijev, který až do voleb, do října 2003, vystupoval proti radikálnímu řešení karabašské otázky a orientoval se na Rusko, které si chtěl usmířit. Alijev zároveň usiloval o omezení moci Arménie a umožnil Rusku podílet se na mezinárodním konsorciu pro těžbu a zpracování ázerbájdžánské ropy. Rusko se odvděčilo tak, že tlačilo na karabašské Armény pod pohrůžkou přímé ozbrojené odvety k zastavení akcí.⁶⁴

Ázerbájdžán se stal v devadesátých letech symbolem „ropného boomu“ a dočkal se příchodu západního kapitálu do ropného a plynárenského průmyslu a celkového přeorientování směrem do Ruska k Západu. Stalo se tak díky jeho poloze a kvůli stavbě ropovodu Baku-Tbilisi-Ceyhan.⁶⁵

Ekonomika Ázerbájdžánu je závislá na exportu energií a je potřeba ji diverzifikovat, protože cena ropy je nejistá. Ekonomický pokrok je limitován nedostatkem ekonomických reforem a korupcí, zejména v odvětvích, která nejsou závislá na produkci energie.⁶⁶

Ázerbájdžán zaznamenal vysoký ekonomický růst od roku 2006 do roku 2008 díky exportu ropy. Dokonce i některé neexportní sektory zaznamenaly dvouciferný nárůst. Světová ekonomická krize výrazněji Ázerbájdžán nepostihla. Ázerbájdžán vytváří 83,0 % HDP (údaj ze září 2011) celé oblasti Jižního Kavkazu a je tudíž její suverénně největší ekonomikou. V roce 2011 rostla ekonomika o 0,2%, protože ropná produkce dosáhla vrcholu.⁶⁷

---

⁶⁴ Hughes, James _ Sasse, Gwendolyn (2002): Ethnicity and territory in the former Soviet Union: regions in conflict. London: FRANK CASS PUBLISHERS.³⁵ Rubinstein, Alvin _ Smolansky, Oles (1995): Regional Power Rivalries in the new Eurasia: Russia, Turkey, and Iran. New York: M.E.Sharpe, Inc.s.143.

⁶⁵ Intriligator, Michael _ Tehranian, Nikitin(2005): Eurasia, a New Peace Agenda. Amsterdam: Elsevier.s.190.

⁶⁶ Central Intelligence Agency (CIA). The World Factbook. Azerbaijan. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>, 29.3.2012.

⁶⁷ Central Intelligence Agency (CIA). The World Factbook. Azerbaijan. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>, 29.3.2012.

Z dob sovětské éry zůstalo několik surovinových polí s nepříliš významným množstvím surovin, ve kterých se i nadále těží. Patří sem systém jednoduchých vrtných plošin v Kaspickém moři nazývaných Ropné kameny (Neft'janyje kamni).⁶⁸

Současné projekty a možnosti transportu Kaspické ropy jsou ropovod „Baku –Tbilisi – Ceyhan“, plynovod „Baku – Erzurum (Jihokavkazský plynovod)“, ropovod „Baku - Supsa“, ropovod „Baku - Novorossijsk“, železnice „Baku –Akhalkalaki – Kars“. plynovod „NABUCCO “. ⁶⁹

Hnacím motorem ázerbájdžánské ekonomiky se stalo potrubí Baku – Tbilisi - Ceyhan. Baku podporuje ropnou produkci. Klesá význam obchodu s Ruskem a bývalými sovětskými republikami. Naopak narůstá na důležitosti spolupráce s Tureckem a evropskými státy.⁷⁰

20. 9. 1994 byl podepsán „kontrakt století“ mezi Ázerbájdžánem respektive State Oil Company of Azeirbaijan (SOCAR) a konsorciem AIOC (Azerbaijan International Operating Company).⁷¹

BTC je ropovod dlouhý 1768 km spojující Kaspické a Středozevní moře. Ropovod vede z ázerbájdžánskému města Baku, přes Tbilisi v Gruzii do tureckého přístavu Ceyhan. Ropa pochází z pozemních ropných polí Azeri – Chirag – Gunashli (ACG).⁷²

---

⁶⁸Leader, Sheldon _ Ong, David (2011): Global Project Finance, Human Rights and Sustainable Development. Cambridge: Cambridge University Press.s.367.

⁶⁹ Caspian Business News. Dostupné na: http://www.caspianbusinessnews.com/c_issue.php, 30.3.2012.

⁷⁰ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Ázerbájdžán. Ekonomická charakteristika země. Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asie/azerbajdzan/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html, 29.3.2012.

⁷¹ SOCAR – State Oil Company of Azerbaijan, Repräsentanz Deutschland. About SOCAR. Dostupné na: http://www.socar-germany.de/eng/socar/about_socar.html, 11.3.2012.

⁷²Leader, Sheldon _ Ong, David (2011): Global Project Finance, Human Rights and Sustainable Development. Cambridge: Cambridge University Press.s.367.

Maximální kapacita ropovodu by měla dosahovat jednoho milionu barelů za den. Dnes se produktovod BTC využívá na pouhých 20 %. Ropovod byl stavěn od roku 2002 a spuštěn do provozu byl v roce 2006. Předpokládá se minimální životnost produktovou na čtyřicet let.⁷³

V roce 2000 bylo potvrzeno, že naleziště Shah Deniz v hloubce asi 6,3 km obsahuje obrovské zásoby plynu. Pro těžařské společnosti to není dobrá zpráva, protože plyn je hůře prodejnou komoditou než ropa. Marketing plynu vyžaduje dopředu přesně specifikované podmínky o množství plynu. Společnosti operující v Ázerbájdžánu mají velkého konkurenta v projektu Goluboj Potok (Blue Stream). Projekt Goluboj Potok využívá potrubí, které vede z Ruska do Turecka pod hladinou Černého moře.⁷⁴

Plyn z pole Shah Deniz vede přes 980 kilometrů dlouhý plynovod Baku – Tbilisi – Erzurum či Jihokavkazský plynovod (South Caucasus Pipeline). Plyn z Ázerbájdžánu zásobuje Gruzii a Turecko. Plynovod se začal stavět v roce 2004 a byl dokončen v roce 2006. Produktovod má kapacitu 2,5 miliard m³ za měsíc. Produktovod se napojuje na evropské plynové sítě přes Řecko.⁷⁵

Do roku 2001 existovaly pouze 3 trasy korespondující s trasami starších ropovodů z dob sovětské éry.⁷⁶

Rychle se rozvíjející ázerbájdžánská ekonomika klade velký důraz na budování potřebné dopravní infrastruktury. Ázerbájdžán se také stává velmi důležitou tranzitní křižovatkou ve směru západ-východ a sever-jih. Do výstavby infrastruktury budou v příštích letech investovány miliardy dolarů.⁷⁷

---

⁷³ Akiner, Shirin (2004): The Caspian : politics, energy and security. London : Routledges.s.172.

⁸²Leader, Sheldon _ Ong, David (2011): Global Project Finance, Human Rights and Sustainable Development. Cambridge: Cambridge University Press.s.367.

⁸³Azernews.az. Turkey`s TPAO invested \$3.4bn in Azeri projects. Dostupné na: [http://www.azernews.az/en/Oil_and_Gas/42141-Turkey%60s_TPAO_invested_\\$3.4bn_in_Azeri_projects](http://www.azernews.az/en/Oil_and_Gas/42141-Turkey%60s_TPAO_invested_$3.4bn_in_Azeri_projects), 27.3.2012.

⁷⁶News.az. SOCAR raises oil export by Baku-Supsa. Dostupné na: <http://www.news.az/articles/53994>, 26.3.2012.

⁷⁷Rybář, Jan (2005): Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu. Praha: Eurolex Bohemia. Vyd.1. s.63.

2.3 Kazachstán

Kazachstán je nejrozsáhlejší stát střední Asie. Zaujímá geostrategickou pozici mezi Ruskou federací, Čínou a pásmem nově nezávislých států tíhnoucích k islámskému světu.⁷⁸

Zpočátku nebyly odhady o zásobách ropy v Kazachstánu příliš optimistické, ale odhady se ukázaly jako mylné. Potvrzené těžební zásoby ropy činí 5,4 miliard barelů v oblasti Kaspického moře a celkově existuje v Kazachstánu 30 miliard tun ropy.⁷⁹

To řadí Kazachstán mezi takové ropné „velikány“ jako jsou Kuvajt, Irán a Irák. Ve světovém žebříčku se Kazachstán umístil v roce 2011 na 11 místě v množství prokázané ropy.⁸⁰

V roce 2005 Kazachstán produkoval dvě třetiny ropy těžené v kaspické oblasti a stal se tak druhým největším producentem ropy v zemích bývalého Sovětského Svazu s těžbou kolem jedné miliardy barelů za den.⁸¹

Zásoby plynu se pohybují kolem 65 tcf, což znamená asi 45% zásob plynu v oblasti Kaspického moře. I přes značné zásoby zemního plynu, nelze hovořit o rozvinutém plynárenském průmyslu. Ještě v roce 2001 byl Kazachstán závislý na importu plynu.⁸²

⁷⁸Šmíd, Tomáš (2006): Jižní Kavkaz. IN: Kuchyňková, Petra _ Šmíd, Tomáš (eds.) _ Darchiashvili, Vakhtang _ Dilbazi, Eltay _ Hlaváček, Petr _ Laryš, Martin _ Lasák, Jan _ Smrčková, Markéta. Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav. Vyd.1.s.140.

⁸¹Velvyslanectví Kazašské Republiky v České Republice. Přírodní podmínky a přírodní zdroje. Dostupné na: <http://www.kazembassy.cz/cz/o-kazachstanu/zakladni-informace.html>, 3.4.2012.

⁸²Central Intelligence Agency (CIA). The World Factbook. Kazakhstan. Economy. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html>, 3.4.2012.

⁸¹Zonn, Igor' Sergejevič (2004): Kaspijskajaenciklopedija. Moskva : Meždunarodnyjeotnošenija. s.315.

⁹³Cohen, Ariel (2006): Kazakhstan: Energy Cooperation with Russia - Oil, Gas and Beyond. London: GMB Publishing Ltd. s.7.

Díky geopolitické pozici Kazachstánu, společné historii, demografickým faktorům a 7000 km dlouhé společné hranici, která je slabě chráněná, se staly rusko-kazašské vztahy jednou z priorit ruské zahraniční politiky v postsovětském prostoru.⁸³

Po rozpadu Sovětského Svazu nedošlo v Kazachstánu k žádnému válečnému konfliktu ani převratu, ale potýkal se s velkými ekonomickými obtížemi až do roku 1999.⁸⁴

Po rozpadu SSSR došlo k tzv. „kazachstanizaci“, což vyústilo k odchodu řady odborníků a specialistů z oboru ropného průmyslu. Po jejich odchodu se země potýkala s nedostatkem kvalifikované pracovní síly a moderních technologií na těžbu ropy a zemního plynu v obtížných přírodních podmínkách Kaspického moře.⁸⁵

Spornými otázkami v prvním desetiletí existence Kazachstánu byly otázky ruských dluhů a offsetů. Zejména problematika rozdělení kaspické ropy mezi Rusko a Kazachstán se nevyřešila dodnes.⁸⁶

---

⁸³Velvyslanectví Kazašské Republiky v České Republice. Přírodní podmínky a přírodní zdroje. Dostupné na: <http://www.kazembassy.cz/cz/o-kazachstanu/zakladni-informace.html>, 3.4.2012.

⁸⁴ Rybář, Jan (2005): Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu. Praha: Eurolex Bohemia. Vyd.1. s.63.

⁸⁵Šmíd, Tomáš (2006): Jižní Kavkaz. IN: Kuchyňková, Petra _ Šmíd, Tomáš (eds.) _ Darchiashvili, Vakhtang _ Dilbazi, Eltay _ Hlaváček, Petr _ Laryš, Martin _ Lasák, Jan _ Smrčková, Markéta. Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav. Vyd.1.s.140.

⁸⁶Zonn, Igor' Sergejevič (2004): Kaspijskajaenciklopedija. Moskva : Meždunarodnyjeotnošenija. s.315.

Po nástupu Vladimíra Putina do úřadu ruského prezidenta zaujala vládní garnitura vůči Kazachstánu razantní přístup a snažila se posílit ruský vliv.⁸⁷

Snahou Kazachstánu se stalo snížení závislosti jejich energetického sektoru na Rusku, a proto byli osloveni západní investoři a energetické firmy s potřebnými technologiemi těžby.⁸⁸

Největším kontraktem prvního desetiletí po nezávislosti Kazachstánu byla dohoda mezi americkou společností Chevron a Kazachstánem o těžbě na ropném poli Tengiz, které je nejvýznamnějším nalezištěm ropy v zemi.⁸⁹

Mezi léty 2000 až 2003 došlo k největšímu ropnému objevu v oblasti Kaspického moře za posledních 30 let. Kašagan je ropné pole blízko města Atyrau a zabírá oblast o velikosti 5 500 km². Odhady zásob se pohybují okolo 9 až 16 milionů barelů. Původně zde měla začít těžba v roce 2005, ale dnes se počítá s rokem 2012.

Po teroristických útocích 11. 9. 2001, kdy se USA ze strategických důvodů pokusily o hlubší spolupráci s Uzbekistánem, se Rusko orientovalo ve střední Asii na Kazachstán, který se stal klíčový k vyvážení vlivu ve střední Asii.⁹⁰

Zároveň se zaměřila americká zahraniční politika na Kazachstán. Dokonce Kazachstán nahradil Uzbekistán v roli hlavního amerického spojence ve Střední Asii.⁹¹

---

⁸⁷Central Intelligence Agency (CIA). The World Factbook. Kazakhstan. Economy. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html>, 3.4.2012.

⁸⁸Rybář, Jan (2005): Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu. Praha: Eurolex Bohemia. Vyd.1. s.63.

⁸⁹Šmíd, Tomáš (2006): Jižní Kavkaz. IN: Kuchyňková, Petra _ Šmíd, Tomáš (eds.) _ Darchiashvili, Vakhtang _ Dilbazi, Eltay _ Hlaváček, Petr _ Laryš, Martin _ Lasák, Jan _ Smrčková, Markéta. Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav. Vyd.1.s.140.

⁹⁰Nygren, Bertil (2007): The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy Towards the CIS countries. New York: Routledge. s. 178.

⁹¹Intriligator, Michael _ Tehranian, Nikitin(2005): Eurasia, a New Peace Agenda. Amsterdam: Elsevier.s.190.

Zátěží pro kazachstánské hospodářství zůstávají strukturální problémy a nerovnoměrnost podílu všech odvětví na růstu HDP a průmyslové výroby. Ekonomiku země postihla krize ve stavebnictví, bankovníctví následně i výrobní, která se plně projevila v roce 2008 i 2009. Rok 2010 byl poté rokem všeobecného oživení. Trend oživení pokračuje i v roce 2011 s tím, že za první pololetí 2011 kazachstánská ekonomika rostla o 7,1%.⁹²

Celkový stav infrastruktury není příliš ideální, avšak v rámci zemí Střední Asie patří k lepšímu standartu. Rozvoj infrastruktury zařadila kazachstánská vláda mezi prioritní oblasti rozvoje země.⁹³

Hlavními exportními trasami kazašské ropy jsou „Tengiz- Novorossijsk“, ropovod „Uzen - Atyrau-Samara“, ropovod „Kazachstán-Čína“. Přes území Kazachstánu prochází ropovod „Omsk (Rusko) -Pavlodar (Kazachstán) -Shymkent - Türkmenabat (Turkmenistán)“, ropovod „Baku-Tbilisi-Ceyhan“ a „Neka v Iránu“, která může poskytovat ropu přes tankery. Možnou dopravou ropy se může stát „Central Asia Oil Pipeline (Kazachstán- Turkmenistán – Afghánistán – Gwadar, Pakistán)“. Hlavním plynovodem je „Central Asia-Center Pipeline System“, dále „Buchará-Urals“, „Kazachstán – Turkmenistán – Irán (Kharg Island)“ a „Trans-kaspický plynovod“. ⁹⁴

V roce 1997 začala výstavba ropovodu z Atyrau na pobřeží Kaspického moře do čínského Alashankou (Xinjiang). První úsek ropovodu byl dostavěn z kazašského města Aktobe do kazašského města Atyrau v roce 2003. Pokračoval úsek z kazašského Atasu do Alashankou, který byl dobudován v roce 2005. Produktovod Kenkiyak–Kumkol byl spuštěn v roce 2009.⁹⁵

---

⁹²Hoffmann, Lutz (2001):Kazakstan 1993-2000: Independent Advisors and the Imf. New York:Physica – Verlag Heidelberg. s.266.

⁹³Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Kazachstán. Ekonomická charakteristika země. Dostupné na:
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asie/kazachstan/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html, 3.4.2012.

⁹⁴Ronxing, Guo (2007): Territorial disputes and resource management: a global handbook. New York: Nova Science Publishers, Inc. s.77.

⁹⁵National Company KazMunayGas. Kazakhstan-China oil Pipeline. Dostupné na:
http://www.kmg.kz/en/manufacturing/oil/kazakhstan_china/5.4.2012.

V roce 2005 se Čína a Kazachstán dohodly na 614 mil dlouhém ropovodu z Atasu do Alashankou, což je část produktovou Atyrau- Dushantsy. Kapacita by měla dosáhnout 200 000 barelů za rok. Čína garantuje financování projektu. To by mělo zajistit Kazachstánu diverzifikaci zdrojů za cenu rizika, že si Čína bude určovat ceny.⁹⁶

Možností, jak dostat kazašskou ropu na světové trhy, je napojení na iránský ropovodný systém Neka-Sari.⁹⁷

Hlavní plynovod v Kazachstánu „Central Asia-Center Pipeline System“ majoritně kontroluje největší ruská společnost Gazprom. Produktovod vede z Turkmenistánu přes Uzbekistán a Kazachstán do Ruska. Systém začal být budován v roce 1969. Maximální kapacita plynovodu činí 90 bilionů kubických metrů. V roce 2007 se Rusko, Kazachstán a Turkmenistán dohodly na vytvoření paralelního „Kaspického plynovodu“ s kapacitou 20-30 bilionů kubických metrů za rok.⁹⁸

Tento krok potvrdí roli Ruska, jako nejvýznamnějšího vývozce této suroviny ze Střední Asie. Podle dohody by se do září 2007 měl začít stavět tzv. „Příkaspický plynovod“ a do stavby by měl být zapojen také Uzbekistán. Bude tedy zprovozněna jakási nová verze sovětské plynárenské infrastruktury.⁹⁹

---

⁹⁶ Nathan, Jay (2008): Kazakhstan Oil Supply Chain: Despite Upstream Synergy, the Republic Faces Downstream Challenges in Global Markets. Dostupné na: <http://orgs.bloomu.edu/gasi/Proceedings%20PDFs/Nathan1.pdf>, 5.4.2012.

⁹⁷ Nathan, Jay (2008): Kazakhstan Oil Supply Chain: Despite Upstream Synergy, the Republic Faces Downstream Challenges in Global Markets. Dostupné na: <http://orgs.bloomu.edu/gasi/Proceedings%20PDFs/Nathan1.pdf>, 5.4.2012.

⁹⁸ Thomson Reuters. Russia, Turkmenistan extend Caspian gas link freeze-paper. Dostupné na: <http://uk.reuters.com/article/2010/10/23/russia-turkmenistan-pipeline-idUKLDE69M02I20101023>, 5.4.2012.

⁹⁹ Nathan, Jay (2008): Kazakhstan Oil Supply Chain: Despite Upstream Synergy, the Republic Faces Downstream Challenges in Global Markets. Dostupné na: <http://orgs.bloomu.edu/gasi/Proceedings%20PDFs/Nathan1.pdf>, 5.4.2012.

Evropská unie i Spojené státy kvůli tomu začaly kritizovat středoasijské země za hrubé porušování lidských práv.¹⁰⁰

Významnou a nezanedbatelnou možností exportu jsou tzv. „oil swaps“, kdy Írán odebere od Kazachstánu v jeho kaspických přístavech určité množství ropy, kterou si nechá a zpracuje ve svých rafinériích na severu země. Pak předá stejné množství ropy příslušným zemím, které nakoupily ropu od Kazachstánu, ze své vlastní těžby v oblasti Perského zálivu. Tato ropná „výměna“ je velmi laciná a nevyžaduje investice do ropovodů a Írán ušetří za transport ropy ze svých bohatých nalezišť v Perském zálivu. Komplikací je přístup USA, neboť označují Írán za stát podporující terorismus, a proto vůči němu vyhlašují sankce.¹⁰¹

---

¹⁰⁰ Aktuálně.cz. Rusko, Turkmenistán a Kazachstán postaví nový plynovod. Dostupné na: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/clanek.phtml?id=421462>, 5.4.2012.

¹⁰¹ Rybář, Jan (2005): Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu. Praha: Eurolex Bohemia. Vyd.1. s.93-94.

2.4 Turkmenistán

Význam Turkmenistánu spočívá v jeho obrovských zásobách plynu. Odhadované zásoby plynu se pohybují okolo 5,5 bilionů m². Zásoby ropy se odhadují na 11 bilionů tun. Místní experti mají tendenci přeceňovat turkmenské zdroje nerostných surovin.¹⁰²

Prokázané zásoby plynu v roce 2011 činí 7 504 trilionů metrů kubických a na světovém žebříčku se Turkmenistán umístil na šestém místě. Množství prokázaných zdrojů ropy se v roce 2011 pohybovalo okolo 600 milionů barelů. Oblast Kaspického moře poskytuje 80,6 bilionů tun ropy.¹⁰³

Těžbu zemního plynu má pod kontrolou společnost Turkmenistan Natural Gas Company (Turkmengaz), kterou spravuje turkmenské ministerstvo ropy a zemního plynu. Produkce plynu patří k nejmladším a nejdynamičtěji se rozvíjejícím odvětvím průmyslu.¹⁰⁴

Ropu dobývá státní firma Turkmennebit, která se také nazývá Türkmennebit, Turkmenoil nebo Turkmenneft. Těžba probíhá v ropných polích Koturdepe, Nebitdag a Chekelen nacházejících se v oblasti Kaspického moře.¹⁰⁵

V době vlády komunismu měl Turkmenistán periferní význam a sloužil jako dodavatel energetických surovin a bavlny. Po rozpadu Sovětského Svazu došlo k rapidnímu zhoršení ekonomiky.¹⁰⁶

---

¹⁰²Central Intelligence Agency (CIA). The World Factbook. Turkmenistan. Economy. Dostupné na <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tx.html>, 5.4.2012.

¹⁰³Abazov, Rafis (2005): Historical Dictionary Of Turkmenistan. Maryland: Scarecrow Press, Inc. s.35.

¹⁰⁴Investor's Guide to Oil and Gas of Turkmenistan. Turkmenistan Oil and Gas. Dostupné na: <http://turkmenistanoil.tripod.com/id4.html>, 8.4.2012.

¹²³Page, Kogan (2003):Asia & Pacific Review 2003/04: The Economic and Business Report. Kogan Page Publishers. s. 357.

¹⁰⁶Investor's Guide to Oil and Gas of Turkmenistan. Turkmenistan Oil and Gas. Dostupné na: <http://turkmenistanoil.tripod.com/id4.html>, 8.4.2012.

Turkmenistán jako nezávislý stát vznikl v roce 1991 a v jeho čele stanul Saparmurat Niazov nazývaný Turkmenbaši. Extrémně silné postavení prezidenta republiky a jeho politiky, kdy se prezident stal fakticky neomezeným vládcem státu, neumožnily světovému kapitálu přístup k přírodnímu bohatství v takové míře jako v Ázerbájdžánu či Kazachstánu, a proto v devadesátých letech nedošlo k využití turkmenského potenciálu i přes obrovské přírodní bohatství. Za jeho vlády se například v roce 2000 Turkmenistán dobýval 148 000 barelů ropy denně, z čehož cca 90% těžil státní podnik Turkmenneft'.¹⁰⁷

Po smrti S. Nijazova se stal v roce 2007 novým prezidentem Gurbanguli Berdymuhammedov. Nový prezident se pokouší rozvinout spektrum zahraničně politické orientace o nové směry. Mimo tradiční Rusko a ČLR je Berdamuhammedov aktivní v sousedních středoasijských zemích, na Blízkém a Středním Východě (Saudská Arábie, Írán), v USA a EU. Cílem je větší zapojení do mezinárodního obchodu, snaha o získání zahraničních investic do strategických odvětví a diverzifikaci odběratelů zemního plynu.¹⁰⁸

Úspěšná diversifikace exportních „plynových“ cest směrem do Číny a do Íránu, která kompenzovala ztráty ze snížení vývozu plynu do Ruské federace, a opětovný růst cen energetických surovin způsobily ekonomický růst Turkmenistánu v posledních letech kolem 10 % HDP ročně. Příznivé makroekonomické výsledky však zakrývají minimální pokrok Turkmenistánu v strukturálních a tržních reformách. V Turkmenistánu přetrvává vysoký stupeň centralizovaného řízení a kontroly veškeré hospodářské činnosti. Tradičním problémem je chudoba, nedostatky v systému vzdělávání a obavy z rostoucí epidemie HIV/AIDS, o které oficiální úřady neinformují a která je propojena s problematikou drogově závislých.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷Peyrouse, Sebastien (2012): Turkmenistan: Strategies of Power, Dilemmas of Development. New York: M.E. Sharpe, Inc. s. 69-89.

¹⁰⁸BusinessInfo.cz. Turkmenistán: Zahraničně-politická orientace. Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/turkmenistan-zahranicne-politicka-orientace/3/1001497/> 8.4.2012.

¹⁰⁹Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Turkmenistán. Ekonomická charakteristika země. Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/aside/turkmenistan/ekonomika/ekonomicka_charakteristik_a_zeme.html, 8.4.2012.

Turkmenistán po získání nezávislosti byl odkázán na plynovody, které vedly přes Rusko či přes Jižní Kavkaz na Ukrajinu dále do Evropy. Nevyhovující geografické postavení země způsobilo omezené možnosti transportu, kdy musí být tranzit prováděn přes ostatní země kaspické oblasti, které na turkmenskou ropu pohlížejí jako na konkurenci.¹¹⁰

Vůdčí postavení Ruska v Turkmenistánu potvrdila smlouva mezi Gazpromem a turkmenskou vládou podepsaná v roce 1995. Podle tohoto kontraktu má Turkmenistán prodávat plyn všem státům SNS, které hraničí s Uzbekistánem, při čemž Rusko zajistí tranzit této suroviny na Ukrajinu a Kavkaz.¹¹¹

S nástupem Vladimíra Putina se obnovilo mocenské postavení Ruska ve Střední Asii a Rusko využilo svého postavení jako tranzitní země turkmenského plynu.¹¹²

V roce 2003 došlo k podepsání smlouvy s účinností od roku 2004, na jejímž základě se Gazprom stal exkluzivním nákupcem turkmenského plynu, který se vyváží směrem na sever.¹¹³

---

¹¹⁰ Šmíd, Tomáš (2006): Jižní Kavkaz. IN: Kuchyňková, Petra _ Šmíd, Tomáš (eds.) _ Darchiashvili, Vakhtang _ Dilbazi, Eltay _ Hlaváček, Petr _ Laryš, Martin _ Lasák, Jan _ Smrčková, Markéta. Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav. Vyd.1.s.174-178.

¹¹¹World Bank Group (2010):The Future of the Natural Gas Market in Southeast Europe. Washington, D.C.: The International Bank for Raconstruction and Development. s.337.

¹¹²Gleason, Gregory(2006): Turkmenistan-Russian Energy Relations. IN: Cohen, Ariel _ Rosner, Kevin. Kazakhstan: Energy Cooperation with Russia - Oil, Gas and Beyond. London: GMB Publishing Ltd. s. 48.

¹¹³ The World Bank (2010):Central Asia Center Pipeline. Washington, D.C.: The International Bank for Raconstruction and Development. s.35.

Trvalá přítomnost Ruska v této zemi umožňuje, aby Rusko hrálo důležitou roli v dalších regionálních energetických projektech. Z toho vyplývá, že pokud se Turkmenistán dokáže vyvázat z tranzitního monopolu Ruska a diverzifikovat směry dodávek plynu, bude se to konat s tichým souhlasem či za účasti Ruska. Rusko může využít ruskou populaci jako „pátou kolonu“ k vyvolání sousedských sporů např. s Uzbekistánem či Tádžikistánem.¹¹⁴

Dnes po území Turkmenistánu vede 6,4 tis. km plynovodů a 1,5 tis. km ropovodů. Klíčovým plynovodem je Středoasijský plynovod (Central Asia Center Pipeline (CAC)), který vede z Turkmenistánu do Ruska přes systém potrubí kontrolovaný Gazpromem. Zemní plyn ze severní oblasti Kaspického moře zásobuje západní větev plynovodu. Východní větev plynovodu vedoucí do západního Kazachstánu získává zemní plyn z východního Turkmenistánu a jižního Uzbekistánu. Obě větve mají dohromady projektovanou kapacitou na 90 bilionů m², ale kvůli špatným technickým podmínkám je skutečná kapacita je asi polovina této částky.¹¹⁵

Turkmenistán se snažil vybudovat plynovody vedoucí mimo ruské území a obrátil se s nabídkou spolupráce na Írán. V roce 1997 byl otevřen plynovod z turkmenistánského naleziště Korpedje do íránského města Kord Kuj dlouhý asi 200 km. Po otevření tohoto produktovodu to byl jediný plynovod pro export turkmenistánského plynu, který nepodléhal ruské kontrole.¹¹⁶

Druhý plynovod, který neprochází územím Ruska, vede z turkmenského Dauletabad do íránského Khangiran, kde se napojuje na íránský ropovodný systém. Plynovod byl slavnostně spuštěn do provozu v listopadu v roce 2010.. Možnou dopravou turkmenské ropy se staly i tzv. oil swaps.¹¹⁷

---

¹¹⁴Šmíd, Tomáš (2006): Jižní Kavkaz. IN: Kuchyňková, Petra _ Šmíd, Tomáš (eds.) _ Darchiashvili, Vakhtang _ Dilbazi, Eltay _ Hlaváček, Petr _ Laryš, Martin _ Lasák, Jan _ Smrčková, Markéta. Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav. Vyd.1.s.174-178.

¹¹⁵The World Bank (2010):Central Asia Center Pipeline. Washington, D.C.: The International Bank for Raconstruction and Development. s.35.

¹¹⁶Hodač, Jan _ Strejček, Petr (2008): Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a Střední Evropě. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav. Vyd.1.s.250-256.

¹¹⁷World Bank Group (2010):The Future of the Natural Gas Market in Southeast Europe. Washington, D.C.: The International Bank for Raconstruction and Development. s.337.

Do provozu plynovodu ze Střední Asie do a Číny výše turkmenského exportu závisela ze 70% na Rusku. 1833 kilometrů dlouhý plynovod byl uveden do provozu v roce 2009 a exportuje plyn z východní oblasti Turkmenistánu přes Uzbekistán do západní Číny, kde se napojuje na plynovod „Západ-východ“.¹¹⁸

Stavba plynovodu „Východ-Západ“ začala v květnu 2010, protože Turkmenistán usiluje o propojení jeho jihovýchodních polí s Kaspickým mořem. Produktovod je zamýšlen jako potencionální tranzitní spojení do Evropy přes trasy podél Kaspického moře. Do provozu by se měl projekt spustit v roce 2015.¹¹⁹

---

¹¹⁸Petersen, Alexanderos _ Barysch, Katinka (2011): Russia, China and the geopolitics of energy in Central Asia. London: Centre for European Reform.s.40.

¹¹⁹DownstreamToday.com. China Studying Third West-East Gas Pipeline – Report. Dostupné na: http://www.downstreamtoday.com/news/article.aspx?a_id=12755&AspxAutoDetectCookieSupport=1, 8.4.2012.

2.5. Ruská federace

Ruskou federaci omývá celkem dvanáct moří a Kaspické moře. S Kaspickým mořem sousedí ruská Republika Dagestán, Kalmycká republika a Astrachaňská oblast. Dagestán a Kalmycko patří do regionu Severní Kavkaz.¹²⁰

Rusko vlastní největší zásoby zemního plynu na světě a osmé největší zásoby ropy na světě. Hlavní ropná naleziště se nacházejí v západní Sibiři. Největší plynová naleziště ve vodách Barentsova moře. V roce 2011 se Rusko stalo největším světovým producentem ropy a dokonce překonalo Saudskou Arábii. Rusko se stalo druhým největším světovým producentem zemního plynu na světě.¹²¹

Odhadované zdroje na ruském území v oblasti Kaspického moře se pohybují kolem 2 až 3 tun nerostných surovin, z toho 70% činí ropa. Pro Rusko má šelf Kaspického moře zejména hodnotu jako rybářská oblast, protože z Kaspického moře pochází 80-90% nejlepšího ruského kaviáru.¹²²

Do roku 2000 byla ruská část Kaspického moře považována za velmi chudou na zemní plyn a ropu. S objevem ropného pole, které se nazývá Severnyj se situace změnila. Do té doby se Rusko na kaspických ropných projektech podílelo výhradně prostřednictvím podílů většinou soukromých ropných ruských společností.¹²³

---

¹²⁰ Zonn, Igor' Sergejevič (2004): Kaspijskaja enciklopedija. Moskva : Meždunarodnyje otnošeniija. s.323.

¹²¹ Šmíd, Tomáš (2006): Jižní Kavkaz. IN: Kuchyňková, Petra _ Šmíd, Tomáš (eds.) _ Darchiashvili, Vakhtang _ Dilbazi, Eltay _ Hlaváček, Petr _ Laryš, Martin _ Lasák, Jan _ Smrčková, Markéta. Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav. Vyd.1.s.174-178.

¹²² Rigzone.com. Russia. Dostupné na: http://www.rigzone.com/jobs/countries/RU/russian_federation_jobs.asp, 14.4.2012.

¹²³ Jánková, Kateřina (2011): Energetická dimenze rusko-kazašských vztahů. Dostupné na: <http://www.sekuritaci.cz/energeticka-dimenze-rusko-kazasskych-vztahu-2/14.4.2012>

V roce 2010 došlo k otevření leduvzdorné plošiny na těžbu ropy. Počítá se s tím, že v roce 2013 by roční výtěžek z naleziště měl dosáhnout 2,5 milionu tun ropy a 1,2 miliardy metrů krychlových plynu. Do roku 2021 se plánuje postavení osmi takovýchto objektů. Do roku 2021 se plánuje postavení osmi takovýchto objektů.¹²⁴

Vzniknout mají nejen plošiny, ale také potrubí a petrochemický komplex v Buďonovsku.¹²⁵

Před rozpadem Sovětského svazu Moskva kontrolovala všechny trasy produktovodů vedoucí z Kaspického moře. Během sovětské éry byly klíčovým odbytištěm země sovětských satelitů.¹²⁶

Zánik SSSR sebou přinesl změnu geografické pozice Ruska, kdy se značná část surovinových zdrojů ocitla mimo území RF. Citelně se RF dotkla především ztráta kavkazské, kirgizské a kazašské ropy, která v následujícím období znamenala hrozbu, že po vybudování tranzitních cest obcházejících ruské území by mohly cizí zdroje konkurovat ruské ropě na světovém trhu. RF se zaměřilo především na západní část postsovětského prostoru, kde se nachází tranzitní a na ruských zdrojích prakticky stoprocentně závislé státy. Moskva se také snažila dodávat suroviny do západní Evropy a Asie.¹²⁷

---

¹²⁴Palašćáková, Pavla (2011): Plošina Korčagin těží první ruskou ropu z Kaspického moře. Dostupné na: <http://zpravy.e15.cz/nazory/reportaze/plosina-korcagin-tezi-prvni-ruskou-ropu-z-kaspickeho-more-589907>, 14.4.2012.

¹²⁵Jánská, Kateřina (2011): Energetická dimenze rusko-kazašských vztahů. Dostupné na:

¹²⁶Donaldson, Robert _ Iogee, Joseph (2009):The Foreign Policy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests. New York: M.E. Sharpe, Inc.s.195.

¹²⁷Šmíd, Tomáš (2006): Jižní Kavkaz. IN: Kuchyňková, Petra _ Šmíd, Tomáš (eds.) _ Darchiashvili, Vakhtang _ Dilbazi, Eltay _ Hlaváček, Petr _ Laryš, Martin _ Lasák, Jan _ Smrčková, Markéta. Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav. Vyd.1.s.174-178.

Počátek 90. let znamenal pro SSSR mnoho vnitrostátních problémů, jelikož Gorbačovova perestrojka a glasnost probudily protisocialistické síly, svoboda slova napomohla nacionalismu v jednotlivých republikách SSSR. Etnika a národnosti volaly po samostatnosti. Formálně byl Sovětský svaz rozpuštěn 31. prosince 1991. V 90. letech 20. století docházelo k dramatickým, společensky, ekonomicky i vojensky závažným konfliktům v nově samostatných kavkazských republikách. Rusko se snažilo v těchto konfliktech přinejmenším moderovat nebo se přímo zúčastnit v roli hlavního prostředníka. Rusko dokonce k dosažení svých cílů používalo rozdmýchávání nepřátelství mezi jihokavkazskými národy a udržování latence vzájemných konfliktů na dostatečně „horké“ úrovni pomocí své armády s formální rolí mírových sil, aby mohly být kdykoliv použity. Role Ruska v lokálních etnických konfliktech se stala účinným nástrojem ruského tlaku v oblasti, stejně jako přímá vojenská přítomnost a míra ovlivňování vnitropolitických procesů a vztah ke geopolitickým soupeřům – USA a islámské státy.¹²⁸

Arménsko-ázerbájdžánský konflikt o Náhorní Karabach zatížil rozpočty zúčastněných zemí. Způsobená nestabilita odrazovala západní kapitál. Zatímco ruský kapitál sem proudit nemohl, protože neexistoval. Nově vzniklé Rusko samo v 90. letech 20. století potřebovalo masivní příliv investic a půjček. Díky tomu se z regionu stala periferie post-bipolárního světa. Pouze surovinově poměrně bohatý Ázerbájdžán se stal lákadlem pro světové politiky.¹²⁹

Ázerbájdžán se stal spojencem USA a Turecka. Naproti nim se zformovalo spojenectví RF, Arménie a Íránu. Posílení vztahů s Íránem a propojení Kaspického moře s Perským zálivem přes plynovody a ropovody byly cílem politiky Borise Jelcina a Borise Berezovského. Ruským prioritním zájmem v oblasti Kaspického moře je ovládnutí regionu a participace na těžbě a transportu nerostného bohatství, což by maximalizovalo ekonomické přínosy z ropy a zemního plynu. Posílení ruské moci v Kaspiku by snížilo americkou moc v regionu a oslabilo organizaci OPEC. Na druhou stranu z ekonomického hlediska je pro Rusko důležité nalákat západní investice a země v oblasti Kaspického moře jsou konkurencí v získání zahraničních investic.¹³⁰

---

¹²⁸Hodač, Jan _ Strejček, Petr (2008): Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a Střední Evropě. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav. Vyd.1.s.15.

¹²⁹Marshall, Alex (2010):The Caucasus Under Soviet Rule. New York: Routledge. s.315-322.

¹³⁰Timothy, Thomas (1999): Russian National Interests and the Caspian Sea. Perceptions. Vol. 4, No.4, s.75-96.

Rusko se pokusilo obnovit SSSR vytvořením nové struktury na jeho místě v podobě Společenství nezávislých států (SNS), které oficiálně vzniklo 21. 12. 1991. SNS představuje snahu Ruska o opětovnou reintegraci postsovětského prostoru na nesovětském základu. Jedná se o ekonomickou a bezpečnostní spolupráci. Dnes patří do organizace 9 z 15 bývalých svazových republik. Patří sem Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldavsko, Rusko, Tádžikistán a Uzbekistán. Turkmenistán přerušil své stálé členství 26. srpna 2005 a je v současné době přidruženým členem. 12. srpna 2008 oznámila Gruzie odchod ze SNS.¹³¹

Silná pozice Ruska ve Společnosti nezávislých států mu zajistí bezpečné jižní hranice. Moskva shledala jako největší hrozbu v jižní oblasti Ruska rozšíření nestability z Čečenska do Dagestánu, čímž by se omezil přístup Ruska ke Kaspickému moři.¹³²

Oblast jižního Kavkazu bývá Ruskem často označována jako „blízké zahraničí“, což naznačuje důležitost regionu pro Ruskou federaci. RF se od poloviny 90. let snažila udržet roli klíčového zahraničního partnera a to ze zcela pragmatických důvodů. Hlavním strategickým a ekonomickým důvodem je transport kaspické ropy. Intenzivní ruské angažmá v oblasti na sebe nenechalo dlouho čekat.¹³³

---

¹³¹ Ispolnitel'nyj Komitet SNG. Oficial'nyj sajt. 20 let SNG – 2011 god. Dostupné na: <http://e-cis.info/index.php?id=138>, 15.3.2012.

¹³² Ware, Robert Bruce _ Kisriev, Enver (2010): Dagestan: Russian Hegemony and Islamic Resistance in the North Caucasus. New York: Routledge. s. 42-47.

¹³³ Rybář, Jan (2005): Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu. Praha: Eurolex Bohemia. Vyd.1. s.130.

Naopak střední Asie, kam spadá Kazachstán a Turkmenistán, se potýká s prolínáním geopolitických zájmů, zahraničněpolitickou emancipací jednotlivých států a komplikovanou etnicko-náboženskou citlivostí. Situace ve střední Asii je navíc zkomplikovaná oproti státům v jižním Kavkaze nedemokratickou povahou tamních režimů, označovaných linzovskou typologií za tzv. sultanistický typ. Navíc region získal na významu v souvislosti s otázkou boje proti terorismu, kdy se stal důležitou strategickou oblastí z globálního hlediska.¹³⁴

Moskva se snaží uchovat vliv v oblasti Kaspického moře a trasy ropovodů přes ruské území, protože produktovody hrají důležitou roli ekonomickou i politickou při vytváření závislosti na Rusku. Po nástupu Vladimíra Putina do čela Ruské federace se ruská zahraniční politika stala mnohem pragmatičtější, než tomu bývalo v devadesátých letech 20. století a to i vůči zemím postsovětského prostoru. Součástí pragmatismu ruské zahraniční politiky se stala tzv. ekonomizace, kdy Rusko v praxi používalo a používá dosud energetické zdroje jako nátlakový prostředek pro prosazení svých zahraničně-politických zájmů.¹³⁵

V roce 2003 schválil Vladimír Putin energetickou strategii země, neboť energetická politika se stala nedílnou součástí ruské diplomacie. Podle Vladimíra Putina je správa přírodních zdrojů Ruska natolik důležitá, že ji nelze svěřit do soukromých podniků, protože vlastnictví přírodních zdrojů zvyšuje geopolitickou sílu Ruska. To v praxi znamená, že Kreml se snaží zabránit evropským zemím, aby diverzifikovaly své zdroje energetických dodávek, zejména plynu. Rusko usiluje o posílení kontroly mezinárodního trhu s plynem, neboť chce také získat „příslušenství – distribuční a skladové kapacity v západních zemích“, které by mohlo využívat k politickému nátlaku na ostatní státy. Tato politika se Rusku od roku 2005 velice daří.¹³⁶

---

¹³⁴Regional Surveys of the World (2003): Eastern Europe, Russia and Central Asia 2004. London: Europa Publications. Vyd.4.s.611.

¹³⁵Rybář, Jan (2005): Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu. Praha: Eurolex Bohemia. Vyd.1. s.130.

¹³⁶Regional Surveys of the World (2003): Eastern Europe, Russia and Central Asia 2004. London: Europa Publications. Vyd.4.s.611.

3. ZAPOJENÍ EXTERNÍCH AKTÉRŮ

3.1 Evropská unie

V současné době Evropa závisí na dovozu surovin. Zhruba 60% evropské spotřeby plynu se importuje a téměř polovina z tohoto množství prochází Ruskem. Z důvodů neustále se zvyšující poptávky po energetických surovinách a klesající produkci plynu v EU se předpokládá, že v průběhu příštích dvaceti let se dovážený podíl plynu, který zabezpečují ruské plynovody, zvýší až na 80%. Země EU, které disponují dováženým kapalným plynem a dodávkami ze Severního moře, nemusejí být znepokojeny stále se zvyšujícím monopolem Ruska na dovoz plynu. Opakem jsou země situované ve východní části Evropy, které jsou plně závislé na exportu plynu z Ruska.¹³⁷

Rozšíření Evropské unie 1. ledna 2007 o dva nové státy Bulharsko a Rumunsko znamená pro Evropu příležitost rozšířit své exportní možnosti. Evropská unie se již rozkládá v oblasti Černého moře, který hraničí s Jižním Kavkazem. Zejména Ázerbájdžán a Gruzie tvoří „bránu“ k energetickým zdrojům z oblasti Kaspického moře a tím i do střední Asie a Číny. Nové možnosti komplikují nedořešené konflikty ve zmíněných zemích. Navíc se s šestým rozšířením Evropské unie objevily nové bezpečnostní hrozby jako obchod s lidmi, obchod se zbraněmi a nestabilita Afghánistánu, jenž přímo ovlivňuje stabilitu politických systémů v oblasti Jižního Kavkazu.¹³⁸

Oblast Kaspického moře a řada klíčových energetických tras je zahrnuta v politických iniciativách Evropské unie jako tzv. Východní partnerství, kterou doplňuje tzv. Černomořská synergie. Obě tvoří části Jižního energetického koridoru a Trans-kaspické strategie.¹³⁹

---

¹³⁷ Lucas, Edward (2008): Nová studená válka aneb jak Kreml ohrožuje Rusko i Západ. Praha: Mladá fronta dnes. s. 199.

¹³⁸ Meister, Stefan (2010): A new core for the EU South Caucasus policy. Ośrodek Studiów Wschodnich. Dostupné na: <http://www.easternpartnership.org/publication/2010-11-18/new-core-eu-south-caucasus-policy>, 15.4.2012.

¹³⁹ Annen, Niels (2011): EU's Strategy on Political and Security Issues in the Four Seas: A Multilateral Approach. Dostupné na: http://www.eu4seas.eu/images/stories/policy_papers/WP2/eu4seas_policy_paper_politics_security_niels_annen.pdf, 15.4.2012.

Evropská komise dala podnět ke vzniku tzv. Jižního koridoru v dokumentu nazvaném „Druhá strategická energetická revize – Akční plán Evropské unie pro energetickou bezpečnost a solidaritu“, který má zajistit diverzifikaci energetických zdrojů a tras a tím zajistit energetickou bezpečnost EU. Evropská unie si určila řadu partnerských zemí jako například Ázerbájdžán, Turecko, Gruzie, Turkmenistán, Kazachstán, Irák, Egypt a země Mašreku. Pokud to politické podmínky dovolí, měly by být zastoupeny země jako Uzbekistán a Írán, protože znamenají další možný zdroj energetických surovin pro EU.¹⁴⁰

Evropská unie vytyčila tři strategické produktovody. Patří sem Spojovací plynovod Turecko-Řecko-Itálie (Interconnector Turkey-Greece-Italy pipeline -ITGI), plynovod Turecko-Bulharsko-Rumunsko-Maďarsko-Rakousko („Nabucco“) a plynovod Gruzie-Ukrajina-Rumunsko („White Stream“). Dalším významný produktovod je Trans-adriatický plynovod (TAP) z Řecka přes Albánii do Itálie. Celkem by projekty měly dodat do Evropy 60 až 120 miliard metrů krychlových plynu ročně z Kaspického moře a Střední Asie.¹⁴¹

Hlavním zdrojem pro projekt Jižní koridor bude plyn získaný z těžby v ázerbájdžánském nalezišti Shah Deniz. Naleziště v Ázerbájdžánu má dodat do Evropy 10 miliard kubíků plynu.¹⁴²

---

¹⁴⁰Vláda ČR. České předsednictví Evropské unie PROHLÁŠENÍ - Pražský summit, Jižní koridor, 8. května 2009. Dostupné na: <http://www.eu2009.cz/cz/news-and-documents/press-releases/prohlaseni--prazsky-summit--jizni-koridor--8--kvetna-2009-21588/index.html>, 15.4.2012.

¹⁴¹Organisation for Economic Co-Operation and Development . OECD(2010): Trade Policy Studies The Economic Impact of Export Restrictions on Raw Materials. OECD Publishing. s.138.

¹⁴² Gadžijev, Amur (2012): ITGI, Nabucco nebo nakonec South Stream? Institut Bližnego Bostoka. Dostupné na: <http://www.rodon.cz/print/clanek.php?id=54>, 16.4.2012.

Spojovací plynovod Turecko-Řecko-Itálie (Interconnector Turkey-Greece-Italy pipeline -ITGI) má vést z ázerbájdžánského pole Shah Deniz přes Řecko do Itálie. Je plánované, že se spojí s projektem „Nabucco“ a „TAP“, ale konečné rozhodnutí padne až v dubnu 2012. ITGI je společným projektem mezi řeckou společností DEPA a italskou Edison. První část plynovodu vedoucího z Turecka do Řecka byla dokončena v roce 2007. Spuštění celého plynovodu se předpokládá v roce 2013. Počáteční kapacita se bude pohybovat okolo 10 miliard kubických metrů ročně a z toho jedna miliarda krychlových metrů plynu bude dodávána do Bulharska.¹⁴³

Rusku se diverzifikace evropských zdrojů energie nelíbí, a proto se ruská státní společnost Gazprom snaží využít nejisté energetické situace v Turecku a finančních potíží v Řecku. V Turecku roste poptávka po nerostných surovinách a Ázerbájdžán a Írán již nedokážou uspokojit tureckou poptávku po energii. Turecko se proto obrátilo na Rusko, které má dostatek surovin. Navíc Gazprom uvažuje o stavbě skladovacích prostor na plyn, což by posílilo vliv Ruska v regionu a umožnilo Turecku stát se v budoucnu centrem pro dodávky plynu do Evropy.¹⁴⁴

V Řecku naopak finanční tíseň vedla vládu k prodeji majetku, kdy v únoru řecká vláda nabízela svůj podíl ve společnosti DEPA, což činí 34%. Gazprom je jedním z uchazečů o koupi státního řeckého plynárenského podniku. Pokud by řecká vláda souhlasila s prodejem, došlo by ke zvýšení energetické závislosti Evropy na ruských plynovodech a byla by ohrožena energetická bezpečnost Evropy.¹⁴⁵

---

¹⁴³Great Britain: Parliament: House of Commons: Foreign Affairs Committee (2008):Global security: Russia, second report of session 2007-08, report. s.43.

¹⁴⁴ Jackson, Alex(2012): Gazprom Seeks to Strengthen its Role in Turkey and Greece. Natural Gas Europe. Dostupné na: <http://www.naturalgaseurope.com/gazprom-turkey-greece-cyprus>, 16.4.2012.

¹⁴⁵Lucas, Edward (2008): Nová studená válka aneb jak Kreml ohrožuje Rusko i Západ.Praha: Mladá fronta dnes. s. 200.

V roce 2002 se začalo mluvit o plynovodu z Turecka do Rakouska. Plynovod „Nabucco“ by měl spojovat turecké město Erzurum a rakouské město Baumgarten an der March. Hlavním dodavatelem nerostných surovin by se měli stát státy z oblasti Kaspického moře. „Nabucco“ podporují orgány Evropské unie a Spojené státy americké, jelikož ropovod z Turecka do Rakouska sliboval zajištění dalšího zdroje plynu pro evropský trh a omezení evropské plynové závislosti na ruských zdrojích a transportních cestách. Na projektu se podílí konsorcium šesti společností a v roce 2012 by mělo padnout konečné rozhodnutí o investici do plánovaného plynovodu.¹⁴⁶

Spuštění plynovodu „Nabucco“ se plánuje na rok 2017, kdy by jeho maximální kapacita měla dosahovat 31 miliard kubických metrů za rok.¹⁴⁷

Rusko to nese s nelibostí a jako nástroj tlaku na evropské státy používá plynovod South Stream, spojující Rusko a Bulharsko po dně Černého moře. Nový plynovod bude kopírovat trasu Nabucco, ale postaví ho, naplní a bude provozovat Rusko. Ekonomický aspekt tohoto plynovodu je prostý. Kdo ho postaví jako první, má velkou výhodu, protože může nabízet nejlevnější plyn a jeho konkurence bude jen stěží shánět investory. Přesto není projekt „Nabucco“ uzavřenou záležitostí, protože Turecko nechce výlučně záviset na ruském plynu.¹⁴⁸

---

¹⁴⁶Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Ázerbájdžán. Ekonomická charakteristika země. Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asie/azerbajdzan/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html, 28.3.2012.

¹⁴⁷DailyNews. ECONOMY Er – sectors. Nabucco venture sees Iraq as top supplier. Dostupné na: <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=nabucco-venture-sees-iraq-as-top-supplier-2010-09-30>, 28.3.2012.

¹⁴⁸Lucas, Edward (2008): Nová studená válka aneb jak Kreml ohrožuje Rusko i Západ. Praha: Mladá fronta dnes. s. 200.

Jako možné další zdroje surovin se jeví Irák, Írán, Ázerbájdžán a Střední Asie. V konečné fázi by projekt Nabucco pokryl pouze desetinu potřeb plynu v Evropě, ale zbavil by země jako Turkmenistán a Kazachstán závislosti na plynovodech ze sovětské éry, jež Rusku umožňují diktovat množství a cenu jejich vývozu plynu. Navíc by umožnil evropským plynárenským společnostem vyjednávat s Gazpromem z mnohem silnější pozice, což by dokázalo, že Evropa by se mohla postarat o svou energetickou spotřebu a bezpečnost.¹⁴⁹

Nedořešený status Kaspického moře způsobil, že Rusko považuje Kaspické moře za jezero a podle mezinárodního práva o jezerech zde může uplatnit právo veta u ekonomického využívání dna. Rusko tudíž může zablokovat veškeré snahy o stavbu plynovodu po kaspickém dnu spojujících turkmenská a kazašská naleziště plynu s již existujícím ázerbájdžánským plynovodem na Západě. Aby svému právnímu nároku Rusko dodalo náležitou váhu, posiluje své námořní síly v Kaspickém moři a v roce 2007 podepsalo dohodu o výstavbě nového exportního plynovodu, jenž povede kolem severního břehu Kaspického moře a bude přepravovat plyn těžný v této oblasti do Evropy přes Rusko.¹⁵⁰

Důležitou roli v prosazování projektu zastává Turecko, bez něhož by celý plán zhroutil. Turecko se ale stále více odklání od EU a USA a zvolna se přiklání k Rusku, s nímž postavilo napříč Černým mořem plynovod „Blue Stream“, který dosud nevyužívá svou maximální kapacitu, a proto je stavba nového plynovodu méně ekonomicky výhodná, nežli navýšení kapacity „Blue Stream“.¹⁵¹

---

¹⁴⁹Great Britain: Parliament: House of Commons: Foreign Affairs Committee (2008):Global security: Russia, second report of session 2007-08, report. s.387.

¹⁵⁰ Lucas, Edward (2008): Nová studená válka aneb jak Kreml ohrožuje Rusko i Západ.Praha: Mladá fronta dnes. s. 214.

¹⁵¹Natural Gas Europe. Southern Corridor: In the Wake of Blue Stream. Dostupné na: <http://www.naturalgaseurope.com/southern-corridor-white-stream>, 17.4.2012.

Rusku nahrává ochlazení vztahů mezi Tureckem, EU a USA, které je způsobeno odložením tureckého členství do Evropské unie na dobu neurčitou a liknavým přístupem Spojených států amerických ke kurdeckému separatismu a terorismu v Turecku.¹⁵²

Dalším navrhovaným projektem je plynovod „White stream“ přepravující zemní plyn z potrubí nedaleko gruzínského Tbilisi do Supsy u Černého moře. Dále pak existují dvě přepravní možnosti. Za prvé přímo ze Supsy do rumunské Konstanty. V tomto případě by plynovod měřil 1 105 km a stavba by trvala déle než druhá varianta přes ukrajinský Krym, kdy by potrubí měřilo pouhých 630 km. Odtud by pokračovalo do Rumunska, což by bylo 215 km.¹⁵³

Možné napojení plynovodů při realizaci druhé varianty na ukrajinské produktovody by způsobilo diverzifikaci dodávek do Polska, Litvy a Slovenska. Poprvé byl návrh předložen ukrajinské vládě v roce 2005. Komerční provoz plynovodu „White stream“ by měl nastat v roce 2016. Maximální kapacita by měla činit 32 miliard kubických metrů za rok.¹⁵⁴

Návrh Trans-adriatického plynovodu (TAP) z řeckého Komotini přes Albánii a Jaderské moře do italského Brindisi. Návrh TAP byl poprvé představen v roce 2003 švýcarskou energetickou společností EGL Group. Potrubí TAP lze považovat za nejkratší trasu v Jižním koridoru, protože plynovod celkem měří pouhých 520 km. Maximální kapacita bude dosahovat 20 miliard kubických metrů za rok. Do provozu by měl být uveden v roce 2017 či 2018.¹⁵⁵

---

¹⁵²Gelb, Bernard _ Twyman, Rayno Terry (2004):The Caspian Sea Region and Energy Resources. New York: Nova Science Publishers, Inc.s.31.

¹⁵³ Lucas, Edward (2008): Nová studená válka aneb jak Kreml ohrožuje Rusko i Západ.Praha: Mladá fronta dnes. s. 214.

¹⁵⁴Natural Gas Europe. Southern Corridor: In the Wake of Blue Stream. Dostupné na: <http://www.naturalgaseurope.com/southern-corridor-white-stream>, 17.4.2012.

¹⁵⁵World Bank Group(2010): The Future of the Natural Gas Market in Southeast Europe. Washington D.C.: The International Bank for Reconstruction and Development/The World bank. s.347.

Přístup Evropské unie k mezinárodnímu jednání ohledně energetiky je nevýrazný, neboť Evropská unie nemá jednotný energetický trh. Obsahuje řadu energetických trhů a zájmů, jelikož každá vláda členského státu Evropské unie dbá o vlastní zájmy a snaží se zajistit levnou energii svým spotřebitelům a pracovní místa svým výrobcům. Vlády se obávají reakce voličů na sdělení, že by měli přinést nějaké oběti jen, aby se pomohlo druhé zemi v EU. Evropská unie nebyla schopna vytvořit rozsáhlé likvidní a konkurenceschopné trhy s energií ve svém rámci, a proto nedokáže přimět Rusko k liberalizaci jeho vlastního monopolistického prostředí. Rusko se dobrovolně nechce vzdát státní kontroly nad Gazpromem a systémem dopravy plynu vytvořeného během existence SSSR.¹⁵⁶

---

¹⁵⁶Henderson, Karen _ Weaver, Carol (2010): The Black Sea Region and Eu Policy: The Challenge of Divergent Agendas. Surrey: Ashgate Publishing Limited. s.152.

3.2 Spojené státy americké

S rozpadem Sovětského svazu se v oblasti Kaspického moře otevřel nový prostor pro možnost kontroly nad velkými zásobami ropy a zemního plynu. Státy vzniklé po rozpadu SSSR v okolí Kaspického moře, nepatří do OPEC, která je sponzorována Saudskou Arábií. Transport ropy a zemního plynu od Kaspického moře přes země, jež nejsou členy OPEC, snižuje vliv této organizace na ceny ropy, kdy Organizace zemí vyvážející ropu, používá tuto nerostnou surovinu jako prostředek k politickému vydírání USA.¹⁵⁷

USA jsou závislé na dovozu ropy z Blízkého východu, především ze Saudské Arábie. Tato oblast je dlouhodobě nestabilní, což se výrazně projeвило po teroristických útocích 11. září 2001.¹⁵⁸

Saudská Arábie podporuje islámské radikály, ale zároveň má obchodní kontakty se Spojenými státy americkými, které vedou válku s islámskými teroristy. Z obavy o ztrátu amerických odbytišť a obchodních kontaktů, think-thanky financované ze saudsko-arabských zdrojů podhodnocují zásoby nerostných surovin v regionu Kaspického moře.¹⁵⁹

Oblast Kaspického moře budila dojem, že vytváří zónu, která nebyla ovládána nadnárodními koncerny a že zde vzniká jedinečná příležitost začít od nuly a získat patřičný podíl v ropném sektoru.¹⁶⁰

Kořeny cílené a konzistentní politiky vůči státům na pobřeží Kaspického moře lze vystopovat od konce roku 1994, kdy Washington rozhodl o podpoře trasy ropovodu v Baku – Tbilisi – Ceyhan.¹⁶¹

---

¹⁵⁷ Dolan, Chris(2005):In War We Trust: The Bush Doctrine and the Pursuit of Just War. Hampshire: Ashgate Publishing Limited. s.79.

¹⁵⁸Nerurkar, Neelesh(2011):U.S. Oil Imports: Context and Considerations. Congressional Research Service. s.3.

¹⁵⁹ Shaffer, Brenda (2001): A Caspian Alternative to OPEC. Wall Street Journal. *Dostupné na:* http://belfercenter.ksg.harvard.edu/publication/1154/caspian_alternative_to_opec.html, 18.4.2012.

¹⁶⁰Europa Publications Limited(2004):Eastern Europe, Russia and Central Asia 2004, Vol. 4. s.12.

¹⁶¹ Bahgat, Gawdat (2011): Energy security: an interdisciplinary approach. West Sussex: John Wiley & Sons, Ltd.s.193

Od začátku devadesátých let se hlavním z nástrojů americké zahraniční politiky stala podpora diverzifikace dopravních možností nerostných surovin z oblasti Kaspického moře na světové trhy. Strategie nazvaná „multiple pipelines“ napomáhala k tomu, že trasy ropovodů se nemohly stát ruským prostředkem k nátlaku na politiku a ekonomiku nově vzniklých nezávislých zemí. Staré trasy ropovodů vedly, až na nízkokapacitní trasu z Baku do Gruzie, přes území Ruska.¹⁶²

O oblast Kaspického moře začaly zajímat USA i kvůli tomu, že nezávislost získaly země, které se nacházejí v blízkosti Ruska, protože západní stratégové věří, že pokud ztratí Rusko kontrolu nad „blízkým zahraničím“, nemůže se stát znovu velmocí. USA měly zájem o vybudování silných republik na Kavkaze a ve Střední Asii, které by ovlivňovaly případné aliance mezi Ruskem a Íránem.¹⁶³

Konkrétně USA podporovaly stavbu produktovou z ázerbájdžánského Baku do tureckého Ceyhanu. Druhým produktovod, o jehož výstavbu USA usilovaly byl projekt Transkaspického produktovou, který by spojil Turkmenistán po dně Kaspického moře s transportními systémy Ázerbájdžánu. USA se snažily o snížení závislosti Turkmenistánu na transportu ropy a plynu přes území Ruska, případně i území Íránu.¹⁶⁴

---

¹⁶² Ambrosio, Thomas (2002): Ethnic Identity Groups and U.S. Foreign Policy. Westport: Praeger Publishers. s.152.

¹⁶³ Anker, Martin _ Baev, Pavel _ Brunstad, Bjorn _ Overlan, Indra _ Torjesen, Stina (2010): Caspian Sea Region towards 2025. Caspia inc. National Giants or Trade and Transit? Delft: Eburan Academic Publishers. s.153.

¹⁶⁴ Rybář, Jan (2005): Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu. Praha: Eurolex Bohemia. Vyd.1. s.40.

V roce 2006 se povedlo spustit ropovod Baku –Tbilisi – Ceyhan, kdy došlo k poklesu obchodu s Ruskem a bývalými sovětskými republikami. Naopak díky ropovodu BTC narůstá na důležitosti spolupráce s Tureckem a evropskými státy.¹⁶⁵

Díky tomu mezi hlavní spojence USA patří v prostoru Kaspického moře Ázerbájdžán, přestože až do roku 2002 USA uplatňovaly vůči Ázerbájdžánu sankce “Sekce 907“, které na něj uvalil americký kongres v souvislosti s válkou v Náhorním Karabachu.¹⁶⁶

Americká diplomacie se snažila aktivně zasahovat při řešení válečných konfliktů v Kaspické oblasti, zejména v případě Náhorního Karabachu a v Abcházii. Tvůrci a činitelé americké politiky obezřetně jednali při prosazování svých dlouhodobých i krátkodobých zájmů, protože potřebovali mít dobré vztahy s momentálními vládci států bohatých na nerostné suroviny, ale zároveň se snažili vládnoucím činitelům zabránit v destabilizaci v jejich vlastních zemích.¹⁶⁷

Nástrojem k prosazování zájmů USA se stal americký kapitál, který umožňuje kontrolovat významnou část klíčových sektorů nově nezávislých zemí a tím uplatňovat americký vliv v oblasti. Investice amerických firem napomáhají utvářet podmínky pro podnikání v postsovětských republikách.¹⁶⁸

Turkmenské vedení dodnes odmítá demokratické a ekonomické reformy ze strany USA.¹⁶⁹

---

¹⁶⁵ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Ázerbájdžán. Ekonomická charakteristika země. Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/aside/azerbajdzan/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html, 29.3.2012.

¹⁶⁶ Ambrosio, Thomas(2002):Ethnic Identity Groups and U.S. Foreign Policy. Westport: Praeger Publishers. s.152.

¹⁶⁷ Croissant, Michael(1998): s The Armenia-Azerbaijan Conflict: Causes and Implications. Westport: Praeger Publishers. .121.

¹⁶⁸ Nichol, Jim(2011):Azerbaijan: Recent Developments andU.S. Interests. Congressional Researche Service. Dostupné na:<http://www.fas.org/sgp/crs/row/97-22.pdf>, 18.4.2012.

¹⁶⁹Europa Publications Limited(2004):Eastern Europe, Russia and Central Asia 2004, Vol. 4. s.12.

Po teroristických útocích v 2001 se střední Asie stala důležitým spojencem USA ve válce s terorismem. Významnou roli hrál Uzbekistán, kde vedly boje proti Talibanu a Al-Kajdě. Nastala také proměna ve vztazích mezi USA a Ruskem, kdy obě země spolupracovaly ve válce proti terorismu.¹⁷⁰

Druhým velkým projektem na podporu diverzifikace tras z oblasti Kaspického moře je Transkaspický plynovod, který by vedl pod Kaspickým mořem z turkmenského Türkmenbaşy do terminálu Sangachal v Ázerbájdžánu, kde by se napojil na potrubí směřující do Erzurumu v Turecku, čímž by se propojil s plánovaným plynovodem Nabucco. Podle některých návrhů by dokonce mohlo dojít k propojení kazašského pole Tengiz a turkmenským Türkmenbaşy. Spuštění projektu by znamenalo dodání energetických surovin do Střední Evropy mimo území Ruska a Íránu.¹⁷¹

Spojené státy americké navrhly projekt Transkaspického ropovodu v roce 1996. Turkmenská vláda uzavřela smlouvu se společnostmi General Electric a Bechtel Group, ale díky ruskému a íránskému nesouhlasu, nevyřešenému právnímu sporu o Kaspické moře a objevu ložiska zemního plynu v Ázerbájdžánu bylo od projektu v roce 2000 ustoupeno.¹⁷²

Pravděpodobnost vybudování této trasy je malá, protože je těžké najít vhodné trhy pro turkmenský plyn. Na turecké trhy míří dva nové konkurenční projekty, a to „Goluboj Potok“ (Blue Stream) z Ruska a plynovod z ázerbájdžánských šelfů. Navíc Turkmenistán neprojevuje o vybudování této trasy velký zájem.¹⁷³

---

¹⁷⁰Rybář, Jan (2005): Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu. Praha: Eurolex Bohemia. Vyd.1. s.204.

¹⁷¹ Petersen, Alexanderos _ Barysch, Katinka (2011): Russia, China and the geopolitics of energy in Central Asia. London: Centre for European Reform.s.40.

¹⁷² Baban, Inessa _ shiryev, Zaur(2011): The U.S. South Caucasus and Azerbaijan. Turkish Policy Quartely. Dostupné na: <http://www.turkishpolicy.com/dosyalar/files/93-103.pdf>, 18.4.2012.

¹⁷³Great Britain: Parliament: House of Commons: Foreign Affairs Committee (2008):Global security: Russia, second report of session 2007-08, report s.41.

Navíc projekt Transkaspického ropovodu do určité míry rozděluje země do dvou táborů. Za prvé na země, kterých se ropovod týká (Ázerbájdžán, Gruzie a Turecko) a na státy, které stojí stranou (Rusko, Arménie a Írán). Tato polarizace negativně ovlivňuje stabilitu v regionu a hledání kompromisů ve válce o Náhorní Karabach.¹⁷⁴

Rizikovým faktorem v americké snaze prosadit „multiple pipelines“ se jeví výrazné zlepšení vztahů s Íránem či Iránem, protože by ekonomická smysluplnost nákladného vedení kaspické ropy ztratila význam. Trasa plynovodů či ropovodů přes Írán by tamním zemím dala nejsnazší alternativu exportu přes území Ruska a byla by dosažitelná v mnohem kratším časovém horizontu.¹⁷⁵

Možnou budoucí trasou vedoucí mimo ruské území se může stát plynovod Turkmenistán-Afghanistan-Pákistán-Indie (TAPI). Plynovod dlouhý asi 1500 km by přiváděl plyn z turkmenského naleziště Dauletabad do pákistánského plynárenského střediska Multan.¹⁷⁶

---

¹⁷⁴Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Turkmenistán. Ekonomická charakteristika země. Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/aside/turkmenistan/ekonomika/ekonomicka_charakteristik_a_zeme.html, 18.4.2012.

¹⁷⁵Great Britain: Parliament: House of Commons: Foreign Affairs Committee (2008):Global security: Russia, second report of session 2007-08, report s.41.

¹⁷⁶Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Turkmenistán. Ekonomická charakteristika země. Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/aside/turkmenistan/ekonomika/ekonomicka_charakteristik_a_zeme.html, 18.4.2012.

Projekt spravuje Asijská rozvojová banka. V roce 1995 došlo k podpisu Zahajovacího memoranda o porozumění mezi vládami Turkmenistánu a Pákistánu. Na projektu se měli také podílet americká firma Unocal a saudsko-arabská společnost Delta. V červnu 1998 se ruská společnost vzdala svého 10% podílů a 7.srpna 1998 došlo k bombardování amerických ambasad v Nairobi a v Dar es Salaam pod vedením Usámy bin Ládina. Americká společnost Unocal kvůli tomu odstoupila od projektu. Nová dohoda o plynovodu byla podepsána 27. prosince 2002 mezi představiteli Turkmenistánu, Afghánistánu a Pákistánu. Konečnou verzi o proveditelnosti navrhla Asijské rozvojové bance britská společnost Penspen, i přes skutečnost, že Taliban odstavila od moci americká ofenzíva. Celková proveditelnost projektu je diskutabilní, protože by potrubí vedlo přes jihoafghánské území, kde de facto stále vládne Taliban. ¹⁷⁷

---

¹⁷⁷ Bhutta, Zafar(2012): TAPI Pipeline: Pakistan, Afghanistan and India agree on transit fee. The Express Tribune. Dostupné na: <http://tribune.com.pk/story/366126/tapi-pipeline-pakistan-afghanistan-and-india-agree-on-transit-fee/18.4.2012>.

4.1 ZÁVĚR

Bakalářská práce rozebírá mocenské soupeření o nerostné zdroje v Kaspickém moři, kde po rozpadu Sovětského svazu došlo k vzniku nových nezávislých států a otevřel se prostor pro nový trh a možnost kontroly zásob nerostných surovin. O ovládnutí oblasti Kaspického moře se pokoušelo mnoho externích aktérů, ale práce se zabývá pouze cíly a metodami Spojených států amerických a Evropské unie.

Zodpovězení výzkumných otázek by mělo usnadnit verifikaci či falzifikaci v úvodu představené hypotézy. První z dotazů se týká těžby, konkrétně tedy 1. Jaký je stav těžby v Kaspickém moři a její perspektivy v regionálním a globálním měřítku.

Stav těžby v Kaspickém moři a její perspektivy v regionálním a globálním měřítku ovlivňuje několik faktorů. Prvním z nich je zatížení cen ropy a zemního plynu vysokými náklady na těžbu a transport, to způsobuje, že se kaspická ropa těží v závislosti na výši ceny ropy na světových trzích, neboť návratnost investic do těžby nerostných surovin nelze jednoznačně zaručit. Nákladnost na těžbu kaspické ropy ovlivňuje geologická struktura krajiny, kdy jsou vrty hluboké i několik kilometrů i vyčerpanost méně hlubokých ropných polí, politická nestabilita v oblasti Kaspického moře a zejména neexistence dostatečného počtu ropovodů a plynovodů. K dalšímu negativnímu faktoru při obchodování s nerostnými surovinami z oblasti Kaspického moře v globálním měřítku patří skutečnost, že doprava surovin musí být vedena přes území dalších států, které požadují tranzitní poplatky.¹⁷⁸

---

¹⁷⁸ BP Statistical Review of World Energy June 2011. What's inside? Dostupné na: http://www.bp.com/assets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2011/STAGING/local_assets/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_report_2011.pdf, 4.3.2012.

Přesto nelze opominout fakt, že ropa a zemní plyn a jejich těžba se v této oblasti provozuje již od nepaměti, samovolné výrony pramenů ropy se používaly k různým účelům a také inspirovaly k vytvoření různých náboženských mýtů. Povrchová ložiska přilákala v druhé polovině devatenáctého století řadu dobrodruhů ale i seriózních podnikatelů. V této době produkovala ropná pole Ázerbájdžánu téměř polovinu světové produkce ropy.¹⁷⁹

Na počátku dvacátého století byl ruský ropný průmysl v oblasti Kaspického moře na výši, ale hromadící se problémy v ruském státním systému a vyčerpanost ropných polí vytěžitelných tehdejší technikou, způsobily útlum těžby ropy v oblasti.¹⁸⁰

Zájem o těžbu v uvedené oblasti nastartoval až rozpad Sovětského Svazu, kdy se oblast stala lákavou pro velká ropná konsorcia, která zde mohla zahájit velké projekty. Navíc kaspická oblast se nachází mimo vliv organizací vyvážejících ropu. Perspektivu rozvoje těžby nerostných surovin navyšuje fakt, že celková spotřeba energií roste ve všech částech světa a ropa z Kaspiku se může podílet na světové těžbě až 6%.¹⁸¹

Velkou komplikací při těžbě nerostných surovin se stal spor o status Kaspického moře. Díky nejednoznačnosti výkladu mezinárodního práva, kdy lze využít zásadu „uti possidetis juris“ nebo vídeňskou úmluvu o následnických státech ve věci respektování smluv došlo ke sporu o určení statusu moře či jezera. Dosud tato otázka není vyřešena, protože země v oblasti Kaspického moře motivuje územní a surovinový zisk. Jednání stále probíhají.¹⁸²

---

¹⁷⁹Zonn, Igor' Sergejevič (2004): Kaspiskajaenciklopedija. Moskva : Meždunarodnyjeotnošenija.s.21.

¹⁸⁰Rybář, Jan (2005): Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu. Praha : Eurolex Bohemia. Vyd.1.s.43.

¹⁸¹Efegil, Ertan _ Stone, Leonard (2001): Caspian Sea Energy Basin andInternational Oil and Gas Pipeline Projects. Review of Social, Economic & Business Studies, Vol.1, No.1, s.29-49.

¹⁸²Mirfendereski,Guive (2001):A Diplomatic History of the Caspian Sea: Treaties, Diaries, and Other Stories. New York: PALGRAVE. s.53-57.

Druhou výzkumnou otázkou je 2. Jaký vliv na mocenské soupeření mají cesty, kudy jsou a budou suroviny dopravovány na světové trhy

Před rozpadem Sovětského Svazu Moskva kontrolovala všechny trasy produktovodů vedoucích z oblasti Kaspického moře. Během sovětské éry byly klíčovým odbytištěm země sovětských satelitů. V devadesátých letech 20. století se RF zaměřila na západní postsovětský prostor, kde se nachází tranzitní a na ruských zdrojích prakticky stoprocentně závislé státy. Moskva také usilovala o dodávky nerostných surovin do západní Evropy a Asie.¹⁸³

V roce 2003 schválil Vladimír Putin energetickou strategii země, která se snaží zabránit evropským zemím, aby diverzifikovaly zdroje energetických dodávek, zejména plynu. Evropská unie dnes importuje okolo 60% zemního plynu a téměř polovina z tohoto množství prochází ruskými produktovody. Po vstupu Rumunska a Bulharska v roce 2007 se Evropská unie rozšířila až k Černému moři, které hraničí s jižním Kavkazem. Pro EU se tímto otevřela cesta k větší diverzifikaci zdrojů nerostných surovin, k větší energetické bezpečnosti. Evropská komise dala podnět ke vzniku tzv. Jižního koridoru a vytyčila tři strategické produktovody. Zdrojem pro projekt Jižní koridor bude plyn získaný z těžby z oblasti Kaspického moře. Patří sem spojovací plynovod Turecko – Řecko – Itálie (ITGI), plynovod Turecko – Bulharsko- Rumunsko – Maďarsko – Rakousko (Nabucco) a plynovod Gruzie – Ukrajina – Rumunsko (White Stream). Rusko tyto projekty neschvaluje a proti diverzifikaci zdrojů v kaspické oblasti naplánovalo plynovod South Stream , který by měl kopírovat trasu budoucího plynovodu Nabucco.¹⁸⁴

---

¹⁸³Croissant, Michael _ Aras, Bülent (1999): Oil and geopolitics in the Caspian Sea Region. Westport: Praeger Publishers. Vyd.1.s.9-10.

¹⁸⁴Henderson, Karen _ Weaver, Carol (2010): The Black Sea Region and Eu Policy: The Challenge of Divergent Agendas. Surrey: Ashgate Publishing Limited. s.152.

Princip vlivu ropovodů a plynovodů je prostý, kdo postaví jako první ze soupeřících stran produktovod, může nabízet nejlevnější plyn a jeho konkurence bude jen těžko shánět investory. Rozhodující roli v tomto soupeření o cesty produktovodů hraje Turecko, které i přesto, že je spojencem EU a USA, se zvolna přiklání k Rusku, s nímž postavilo plynovod Blue Stream. Pro Turecko je ekonomicky výhodnější navýšit kapacitu plynovodu Blue Stream, než stavět nový ropovod. Navíc Evropská unie má slabé postavení vůči Rusku kvůli nejednotnosti evropského energetického trhu, neboť každá vláda členů EU prosazuje své zájmy.¹⁸⁵

Druhým externím aktérem usilujícím o omezení ruského vlivu pomocí stavby ropovodů vedoucích mimo území Ruské federace jsou Spojené státy americké. Od roku 1994 Spojené státy americké prosazují vůči kaspickému regionu politiku „multiple pipelines“, kterou se snaží podporovat stavbu ropovodu Baku – Tbilisi – Ceyhan. To se jim podařilo v roce 2006, kdy byl produktovod BTC uveden do provozu. USA měly v plánu postavit také tzv. Trans – kaspický plynovod vedoucí z Turkmenistánu do Ázerbájdžánu, kde by se měl napojit na plánovaný plynovod Nabucco.¹⁸⁶

Pravděpodobnost vybudování tohoto produktovodu je malá, neboť je obtížné najít trhy pro turkmenský plyn. Klíčovou roli hraje opět Turecko, na jehož trhy míří konkurenční projekty z Ruska (Blue Stream) a produktovod z Ázerbájdžánu. USA předpokládaly výstavbu plynovodu Turkmenistán – Afghánistán – Pákistán – Indie (TAPI), ale projekt byl zrušen kvůli bombardování amerických ambasad, americké firmy od projektu odstoupily. Znovu se tento projekt začal prosazovat, ale bez účasti amerických firem v roce 2002. Proveditelnost tohoto projektu je diskutabilní, neboť trasa plynovodu je plánována přes území, kde nyní de facto vládne Taliban.¹⁸⁷

---

¹⁸⁵Europa Publications Limited(2004):Eastern Europe, Russia and Central Asia 2004, Vol. 4. s.12.

¹⁸⁶Rybář, Jan (2005): Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu. Praha : Eurolex Bohemia. Vyd.1.s.43.

¹⁸⁷ Henderson, Karen _ Weaver, Carol (2010): The Black Sea Region and Eu Policy: The Challenge of Divergent Agendas. Surrey: Ashgate Publishing Limited. s.152.

Třetí výzkumná otázka definuje 3. Jaké metody využívají Rusko, Evropská unie a Spojené státy americké k získání a udržení politického vlivu v zemích regionu.

V devadesátých letech minulého století docházelo k dramatickým společensko-ekonomickým a závažným vojenským konfliktům v samostatných kavkazských republikách, kam patřil i arménsko-ázerbájdžánský konflikt o Náhorní Karabach. Rusko jako metodu k udržení politického vlivu v zemích regionu okolo Kaspického moře použilo roli hlavního prostředníka mezi zneprátelenými stranami. Rusko uplatnilo svou moc k zastavení vojenských akcí ze strany Arménie a přispělo k ukončení vojenského konfliktu výměnou za podíl v mezinárodním konsorciu pro těžbu a zpracování ázerbájdžánské ropy na úkor Ázerbájdžánu. Dále Rusko může využít v postsovětském prostoru ruskou populaci jako „pátou kolonu“ k vyvolání sousedských sporů. Stalo se tak v případě Turkmenistán. Rusko naznačilo, že by mohlo vyvolat nepokoje mezi Turkmenistánem a Uzbekistánem či Tádžikistánem. Rusko se také pokusilo obnovit Svaz sovětských republik, když 21. 12. 1991 založilo Společenství nezávislých států (SNS).V SNS jsou všechny postsovětské státy z regionu v okolí Kaspického moře. Nermalou roli při posílení vlivu Ruska v zemích kaspické oblasti hraje ruské vlastnictví produktovodů z dob SSSR, kdy dochází k nátlaku na politiku a ekonomiku nově vzniklých nezávislých států, které jsou z velké části závislé na vývozu a produkci nerostných surovin.¹⁸⁸

Nedořešený status Kaspického moře Rusko využívá, prohlašuje, že Kaspické moře je jezero a podle mezinárodního práva o jezerech, zde může uplatnit právo veta u ekonomického využívání dna. Rusko může zablokovat veškeré stavby plynovodu po dně Kaspického moře, které by mohly ohrozit ruské zájmy.¹⁸⁹

---

¹⁸⁸Croissant, Michael _ Aras, Bülent (1999): Oil and geopolitics in the Caspian Sea Region. Westport: Praeger Publishers. Vyd.1.s.50-60.

¹⁸⁹Lucas, Edward (2008): Nová studená válka aneb jak Kreml ohrožuje Rusko i Západ.Praha: Mladá fronta dnes. s. 199.

Spojené státy americké a Evropská unie se snaží oslabit vliv Ruska na postsovětské země diverzifikací dopravních možností nerostných surovin z oblasti Kaspiku. USA a EU zvolily taktiku přínosu investic, které jim umožňují kontrolovat významnou část klíčových hospodářských sektorů. Po posílení ekonomiky dochází i k posílení samostatnosti jednotlivých států v tomto regionu a tyto země mohou ovlivňovat případné aliance mezi Ruskem a Iránem. Stejně jako Rusko i americká diplomacie aktivně zasahovala při řešení válečných konfliktů, především v případě Náhorního Karabachu. Po teroristických útocích v USA v roce 2001 se objevil nový nástroj na prosazování vlivu v kaspické oblasti. Střední Asie se stala důležitým spojencem USA při válce s terorismem.¹⁹⁰

Čtvrtá výzkumná otázka se zabývá 4. Jak se promítá politická a ekonomická stabilita zemí regionu do důvěryhodnosti těchto zemí jako obchodních partnerů

Stát, který vítal západní investice s otevřenou náručí byl Ázerbájdžán. Tento stát zažil v devadesátých letech 20. století ropný boom kvůli jeho strategické poloze a díky stavbě ropovodu BTC. Po spuštění západem dotovaného ropovodu v roce 2006 zaznamenal Ázerbájdžán vysoký ekonomický růst a dnes tento stát vytváří 83% HDP v oblasti Jižního Kavkazu.¹⁹¹

Kazachstán se do zorného úhlu Západu dostal až po 11. 9. 2001, protože se stal hlavním spojencem USA v boji proti terorismu. Zároveň však plnil funkci jazýčku vah pro Střední Asii, protože Rusko muselo vyvážit přítomnost USA v Uzbekistánu. Kazachstán se úspěšně pohybuje mezi oběma velmocemi, mezi USA a Ruskem.¹⁹²

---

¹⁹⁰Anker, Martin _ Baev, Pavel _ Brunstad, Bjorn _ Overlan, Indra _ Torjesen, Stina (2010): Caspian Sea Region towards 2025. Caspia inc. National Giants or Trade and Transit? Delft: Eburan AcademicPublishers.s.153.

¹⁹¹Central Intelligence Agency (CIA). The World Factbook. Azerbaijan. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>, 29.3.2012.

¹⁹²Velvyslanectví Kazašské Republiky v České Republice. Přírodní podmínky a přírodní zdroje. Dostupné na: <http://www.kazembassy.cz/cz/o-kazachstanu/zakladni-informace.html>, 3.4.2012.

Turkmenistán dodnes odmítá ekonomické i demokratické vedení reformy ze strany USA. Extrémně silný prezident Saparmurat Niazov neumožnil světovému kapitálu proniknout k přírodnímu bohatství v takové míře jako v Kazachstánu a Ázerbájdžánu. Turkmenistán po získání nezávislosti byl odkázán na plynovody vedoucí přes Rusko či jižní Kavkaz. Nevyhovující geografické postavení země omezilo možnosti transportu turkmenských nerostných surovin a na turkmenskou ropu a zemní plyn ostatní země kaspické oblasti pohlížejí jako na konkurenci. Po smrti Niazova v roce 2007 se novým prezidentem stal Gurbanguli Berdymuhammedov. Nový prezident se pokouší odpoutat se od Ruska, směřuje k Číně, dále na Blízký a Střední Východ (Saudská Arábie, Irán) a i na USA a EU. Úspěšná diverzifikace exportních plynových cest směrem do Iránu a Číny, která kompenzovala ztrátu ze snížení vývozu do Ruska, způsobila v posledních letech růst turkmenského HDP o 10%. V Turkmenistánu přetrvává dodnes centrálně řízený způsob hospodářství a tradičním problémem ve státu se staly chudoba, nedostatky v systému vzdělávání a obavy z rostoucí epidemie HIV.¹⁹³

Dle mého názoru se diverzifikace dopravy energetických zdrojů surovin Evropské unii a Spojeným státům americkým spíše nepovedla, protože většina jimi navrhovaných projektů ztroskotala na tom, že podcenily vliv Ruska na nové samostatné státy, nevzaly v úvahu, že Rusko využije spor o status Kaspického moře k znevýhodnění konkurence, že uplatnění svůj vliv v konfliktu o Náhorní Karabach a zaváže si nejvýznamnějšího spojence Západu, Ázerbájdžán.

USA promeškaly příležitost k získání většího politického vlivu v Ázerbájdžánu, protože se začaly intenzivně o diverzifikaci zdrojů zajímat až poté, když v konfliktu o Náhorní Karabach zaujaly negativní postoj vůči Ázerbájdžánu a stály na straně Arménů a dokonce do roku 2002 uplatňovaly proti němu sankce. Velký úspěch Západu vidím v otevření se Ázerbájdžánu západním investorům, kdy došlo v devadesátých letech k tzv. „ropnému boomu“.

V případě Kazachstánu se podařilo Spojeným státům americkým omezit vliv Ruska. Kazachstán se otevřel západním investorům, ale zachoval si dobré vztahy s Ruskem a diverzifikoval své zdroje. Diverzifikoval je ale nesprávným směrem, protože se začal orientovat na stavbu produktovodů, které dodávají suroviny na čínský trh. Další možnost diverzifikace tras z Kazachstánu směřuje do Iránu, který nemá dobré vztahy s USA.

---

¹⁹³Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Turkmenistán. Ekonomická charakteristika země. Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/aside/turkmenistan/ekonomika/ekonomicka_charakteristik_a_zeme.html, 8.4.2012.

Ani v případě Turkmenistánu, který je největší spojenec Ruska, nedošlo k diverzifikaci správným směrem, jelikož Turkmenistán od nástupu nového prezidenta v roce 2007 se zaměřil zejména na diverzifikaci exportních „plynových“ cest směrem do Číny a do Iránu. Na rozdíl od Kazachstánu zde nedošlo k otevření turkmenského energetického trhu západním společnostem.

Američané nedokázali využít období, kdy Rusko bylo politicky a ekonomicky nejslabší. Sice se USA podařilo prosadit jeden z klíčových ropovodů, ale ostatní projekty jsou zmrazeny. Druhým externím aktérem, který se pokoušel narušit vliv Ruska pomocí diverzifikace tras z Kaspického moře na evropské trhy, je EU. Ta se o oblast začala zajímat až se šestým rozšířením, kdy se dostala do sousedství s Jižním Kavkazem. Pozice EU k Rusku je slabá, protože nemá jednotnou energetickou politiku a trh. Bude záviset na tom, zda se EU bude v tomto sektoru více sjednocovat či ne. Klíčovým hráčem pro úspěšnost či neúspěšnost diverzifikace tras je Turecko, protože závisí na něm, od koho bude nakupovat nerostné suroviny, jelikož je významným odbytištěm nerostných surovin jak pro Rusko, tak pro státy kaspické oblasti, jenž vidí v Turecku jednu z hlavních cest pro jejich suroviny na evropský a západní trh mimo území Ruska.

Tento názor je subjektivní, protože diverzifikace tras stále probíhá.

5. SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

5.1. Seznam literatury

Abazov, Rafis (2005): Historical Dictionary Of Turkmenistan. Maryland: Scarecrow Press, Inc.

Akiner, Shirin (2004): The Caspian : politics, energy and security. London : Routledges.

Ambrosio, Thomas(2002):Ethnic Identity Groups and U.S. Foreign Policy. Westport: Praeger Publishers.

Amirahmadi, Hooshang (2000): The Caspian Region at a crossroad: challenges of a new frontier of energy and development. New York: St. Martin's Press.

Anker, Martin _ Baev, Pavel _ Brunstad, Bjorn _ Overlan, Indra _ Torjesen, Stina (2010): Caspian Sea Region towards 2025. Caspia inc. National Giants or Trade and Transit? Delft: Eburan Academic Publishers

Ascher, William _ Mirovitskaya, Natalia (2000): The Caspian Sea: A Quest for Environmental Security. Dordrecht: Kluwer Academic Publisher.

Aydn, Mustafa (2011): Non-Traditional Security Threats and Regional Cooperation in the Southern. Amsterdam: IOS Press, Inc.

Bahgat, Gawdat (2011): Energy security: an interdisciplinary approach. West Sussex: John Wiley & Sons, Ltd.

Billmeier, Andreas _ Jonathan, Dunn _ van Selm, Berth (2004): s In the Pipeline: Georgia's Oil and Gas Transit Revenues . International Monetary Fund. Working Paper.

Bülent, Gökay (2001):The Politics of Caspian Oil. London: Palgrave Publishers.

Cohen, Ariel (2006): Kazakhstan: Energy Cooperation with Russia - Oil, Gas and Beyond. London: GMB Publishing Ltd.

Croissant, Michael _ Aras, Bülent (1999): Oil and geopolitics in the Caspian Sea Region. Westport: Praeger Publishers. Vyd.1.

Černoč, Filip (2009): Má evropská spása název Nabucco? IN: Bulletin Centra ázerbájdžánských a kaspických studií. Energetická bezpečnost Kaspického regionu. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity.

Diba, Bahman Aghai (2003): The Law and Politics of the Caspian Sea in the Twenty – First Century: The Positions and Views of Russia, Kazakhstan, Azerbaijan, Turkmenistan, with Special Reference to Iran. Maryland: IBEX Publishers, Inc.

Dilbazi, Eltay. Energetická bezpečnost a status Kaspického moře. Středoevropské politické studie. Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity. Vol. XI. No. 1,

Dolan, Chris(2005):In War We Trust: The Bush Doctrine and the Pursuit of Just War. Hampshire: Ashgate Publishing Limited. .

Donaldson, Robert _ logee, Joseph (2009):The Foreign Policy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests. New York: M.E. Sharpe, Inc.

Efegil, Ertan _ Stone, Leonard (2001): Caspian Sea Energy Basin and International Oil and Gas Pipeline Projects. Review of Social, Economic & Business Studies, Vol.1, No.1,

Encyclopedia. London: Springer Heidelberg Dordrecht. Bohemia. Vyd.1.¹

Europa Publications Limited(2004):Eastern Europe, Russia and Central Asia 2004, Vol. 4. .

Gelb, Bernard _ Twyman, Rayno Terry (2004):The Caspian Sea Region and Energy Resources. New York: Nova Science Publishers, Inc.

Glantz, Michael _ Kosarov, Aleksey _ Kostianoy, Andrey _ Zonn, Igor (2010):The Caspian Sea

Gleason, Gregory(): Turkmenistan-Russian Energy Relations. IN: Cohen, Ariel _ Rosner, Kevin. Kazakhstan: Energy Cooperation with Russia - Oil, Gas and Beyond. London: GMB Publishing Ltd.

Crandall, Maureen (2006):Energy, Economics, And Politics in the Caspian Region: Dreams And Realities. Westport: Praeger Security International.

Great Britain: Parliament: House of Commons: Foreign Affairs Committee (2008):Global security: Russia, second report of session 2007-08, report..

Henderson, Karen _ Weaver, Carol (2010): The Black Sea Region and Eu Policy: The Challenge of Divergent Agendas. Surrey: Ashgate Publishing Limited.

Hodač, Jan _ Strejček, Petr (2008): Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a Střední Evropě. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav. Vyd.1.

Hoffmann, Lutz (2001):Kazakstan 1993-2000: Independent Advisors and the Imf. New York:Physica – Verlag Heidelberg.

Hughes, James_ Sasse, Gwendolyn (2002): Ethnicity and territory in the former Soviet Union: regions in conflict. London: FRANK CASS PUBLISHERS.³⁵Rubinstein, Alvin _ Smolansky, Oles (1995): Regional Power Rivalries in the new Eurasia: Russia, Turkey, and Iran. New York: M.E.Sharpe, Inc.

International Oil and Gas Pipeline Projects. Review of Social, Economic & Business Studies, Vol.1, No.1.

Intriligator, Michael _ Tehranian, Nikitin(2005): Eurasia, a New Peace Agenda. Amsterdam: Elsevier.

Jafalian, Annie (2011): Reassessing Security in the South Caucasus: Regional Conflicts and Transformation. Farnham: Ashgate Publishing Limited.

Leader, Sheldon _ Ong, David (2011): Global Project Finance, Human Rights and Sustainable Development. Cambridge: Cambridge University Press.

Lewis, Robert _ Churchill, Robert _ Tate Amanda (1992):Geographic Perspectives on Soviet Central Asia. New York: Routledge.

Li, Guoyu (2011): World Atlas of Oil and Gas Basins. Chichester: John Wiley & Sons Ltd. Vyd.1.

Lucas, Edward (2008): Nová studená válka aneb jak Kreml ohrožuje Rusko i Západ. Praha: Mladá fronta a.s.Vyd.1.

Mandelbaum, Michael (2000): The New European Diasporas: National Minorities and Conflict in Eastern Europe. New York: Council on Foreign Relations, Inc.

Marshall, Alex (2010):The Caucasus Under Soviet Rule. New York: Routledge.

Mirfendereski,Guive (2001):A Diplomatic History of the Caspian Sea: Treaties, Diaries, and Other Stories. New York: PALGRAVE.

Nerurkar, Neelesh(2011):U.S. Oil Imports: Context and Considerations. Congressional Research Service.

Nygren, Bertin (2008): The Rebuilding of Greater Russia. Putin's foreign policy towards the CIS countries. New York: Routledge. Taylor & Francis.

Organisation for Economic Co-Operation and Development . OECD(2010): Trade Policy Studies The Economic Impact of Export Restrictions on Raw Materials. OECD Publishing.

Page, Kogan (2003):Asia & Pacific Review 2003/04: The Economic and Business Report. Kogan Page Publishers.

Peyrouse, Sebastien (2012):Turkmenistan: Strategies of Power, Dilemmas of Development. New York: M.E. Sharpe, Inc.

Petersen, Alexanderos _ Barysch, Katinka(2011):Russia, China and the geopolitics of energy in Central Asia. Entre for European Reform.

Proedrou, Filippos (2012): EU Energy Security in the Gas Sector. Evolving Dynamics, Policy Dilemmas and Prospects. Surrey: Ashgate Publishing Limited.

Regional Surveys of the World (2003): Eastern Europe, Russia and Central Asia 2004. London: Europa Publications. Vyd.4..

Ronxing, Guo (2007): Territorial disputes and resource management: a global handbook. New York: Nova Sience Publieshers, Inc.

Rybář, Jan (2005): Kavkaz, Rusko a "nová velká hra" o kaspickou ropu. Soupeření o přírodní bohatství Kaspického moře jako klíčový faktor ovlivňující situaci v zemích regionu. Praha : Eurolex Bohemia. Vyd.1.

Sokolsky, Richard _ Charlick-Paley, Tanya (1999): NATO and Caspian Security: A Mission too Far? Santa Monica: RAN.

Šmíd, Tomáš (2006): Jižní Kavkaz. IN: Kuchyňková, Petra _ Šmíd, Tomáš (eds.) _ Darchiashvili, Vakhtang _ Dilbazi, Eltay _ Hlaváček, Petr _ Laryš, Martin _ Lasák, Jan _ Smrčková, Markéta. Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav. Vyd.1.

The World Bank (2010):Central Asia Center Pipeline. Washington, D.C.: The International Bank for Raconstruction and Development.

Timothy, Thomas (1999): Russian National Interests and the Caspian Sea. Perceptions. Vol. 4, No.4,

Tucker, Spencer (2010): A global chronology of the conflict: from the ancient world to the modern Middle East. Santa Barbara: ABC-CLIO, LLC.

United Nations Publications. United Nations Conference on the Succession of States in Respect of Treaties, Official Documents, Vol. III, No. 4

Van der Leeuw, Charles (2000): Oil and gas in the Causasus & Caspian: a history. New York: ST.MARTIN'S PRESS.

Vassiliou, M.S. (2009): Petroleum Industry. IN: Woronoff, Jon , Series Editor (2009): Historical dictionary of the petroleum industry. Maryland: Scarecrow Press,

Ware, Robert Bruce _ Kisriev, Enver (2010): Dagestan: Russian Hegemony and Islamic Resistance in the North Caucasus. New York: Routledge.

World Bank Group (2010):The Future of the Natural Gas Market in Southeast Europe. Washington, D.C.: The International Bank for Raconstruction and Development. .

Zonn, Igor' Sergejevič (2004): Kaspijskajaenciklopedija. Moskva : Meždunarodnyjeotnošenija.

5.2 Elektronické zdroje

Aktuálně.cz. Rusko
www.centrum.cz.

Azernews.az.
www.azernews.az

Azeri-Press Agency (APA) www.en.apa.az

BBC News
www.bbc.co.uk

BP Statistical Review of World Energy
www.bp.com.

BusinessInfo.cz. Turkmenistán: Zahraničně-politická orientace.
www.businessinfo.cz

Caspian Business News.
www.caspianbusinessnews.com

Central Intelligence Agency (CIA).
www.cia.gov

Centre for Eastern Studies.
[.www.osw.waw.pl](http://www.osw.waw.pl)

Congressional Research Service
www.fas.org

DailyNews. ECONOMY Er – sectors.
www.hurriyetaidailynews.com

DownstreamToday.com.
www.downstreamtoday.com

EU4Seas
www.eu4seas.eu

Ispolnitel'nyj Komitet SNG. Oficial'nyj sajt. 20 let SNG – 2011 god.
www.e-cs.info

Investor's Guide to Oil and Gas of Turkmenistan.
www.turkmenistanoil.tripod.com

KazMunaiGas Exploration Production. Kazakhstan Oil and Gas Sector.
www.kmgep.kz

Meister, Stefan (2010): A new core for the EU South Caucasus policy.
www.easternpartnership.org

Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity
www.iips.cz

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky
www.mzv.cz

Mladá fronta a.s.
www.zpravy.e15.cz

National Company KazMunayGas.
www.kmg.kz

Nathan, Jay (2008): Kazakhstan Oil Supply Chain:
www.orgs.bloomu.edu.

Natural Gas Europe. Southern Corridor: In the Wake of Blue Stream
www.naturalgaseurope.com

News.az.
www.news.az

Ondrejčík, Michal (2008): Právny status Kaspického mora.
www.despiteborders.com

Opteck.com. Oil, petrol, gasoline prices 2012.
www.programva.com

Radio Free Europe/Radio Liberty
www.rferl.org/info/contact/154.html,

Rigzone.com. Russia.
www.rigzone.com

Rodon.CZ . Nabucco nebo nakonec South Stream?
www.rodon.cz

Romano, Cesare (2000): The Caspian Sea Dispute
www.dundee.ac.uk

SOCAR – State Oil Company of Azerbaijan
www.socar-germany.de

Stiftung Wissenschaft und Politik
www.chathamhouse.org

Studentský portál o bezpečnosti
www.sekuritaci.cz

The Express Tribune
www.tribune.com.pk

Thomson Reuters. Russia, Turkmenistan extend Caspian gas link freeze-paper. www.uk.reuters.com

TREND News Agency
www.trend.az

Turkish Policy Quartely
www.turkishpolicy.com

TURKMENISTAN.RU. www.turkmenistan.ru

U.S. State Department www.fpc.state.gov

Vláda ČR. České předsednictví Evropské unie
www.eu2009.cz

Velvyslanectví Kazašské Republiky v České Republice.
www.kazembassy.cz

Wall Street Journal
<http://belfercenter.ksg.harvard.edu>

U.S. Energy Information Administration (EIA).
www.unece.org

6. RESUMÉ

The bachelor work is primarily concerned with external actors attempt to usurp power over the Caspian Sea, where the collapse of the Soviet Union became independent states of Azerbaijan, Kazakhstan, Turkmenistan and Russia.

The new situation brought about ambiguous interpretation of the status of the Caspian Sea, of which regional actors still act and opened the door for control over mineral resources. Access to mineral raw materials will facilitate the acquisition of influence in Azerbaijan, Kazakhstan and Turkmenistan. All countries are dependent on the mining industry, and therefore these pipelines are very important. Who gains power over the oil and gas pipelines in the Caspian Sea will be able to dictate terms. The area seeks a lot of actors, but my work deals with the aims and methods of the European Union, the United States and Russia.

The Caspian riches sought in the past many actors. Mining and oil from Azerbaijan formed in the second half of the nineteenth century and the first half of the twentieth century, half the world's oil production. After creating the USSR became the oil production in the Caspian area has become a regionally significant.

The area resurfaced United States and the European Union after the Soviet collapse, when the limit Russian influence in the region. Russia controlled all the routes of pipelines from the Caspian Sea. United States in order to diversify the routes began with an active policy in the Caspian, USA began to promote the construction of the Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline, which led outside Russian territory. The pipeline was launched in 2006 and from 2006 to 2008 saw economic growth of Azerbaijan and its economy is now 83.0% of GDP throughout the South Caucasus and is therefore the largest sovereign economy. Two other projects of the United States to diversify routes could not be realized. Among them were Trans-Caspian pipeline and gas pipeline Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India.

Another player in the European Union, but in the interest of promoting disunited dull due to energy market and security policy, where each government of a Member State shall ensure that its own interests, despite the European Commission gave rise to the „Southern corridor” European Union has set three strategic pipelines. These include pipeline connecting Turkey-Greece-Italy (Interconnector Turkey-Greece-Italy pipeline, ITGI) pipeline Turkey-Bulgaria-Romania-Hungary-Austria ('Nabucco') and pipeline Georgia-Ukraine-Romania ('White Stream').

Russia has managed to resist the Caspian Sea through the setting up of the Company of Independent States to replace the USSR, but not to the Soviet base. The members of the CIS states are all coastal Caspian Sea. This is a security and economic cooperation. Another method is to abuse the dispute about the status of the Caspian Sea to the pursuit of its pipeline routes, and finally pushes Russia to Azerbaijan, Turkmenistan and Kazakhstan via pipelines from the time of the Soviet era.

7PŘÍLOHY

7.1 Tabulka: Kaspické moře - rezervy ropy a zemního plynu

Země	Prokázané zásoby ropy *	Možné ** Zásoby ropy	Celkem Zásoby ropy	* Prokázané zásoby zemního plynu	Možné ** Zásoby zemního plynu	Celkem Zásoby zemního plynu
Ázerbajdžán	1.2 BBL	32 BBL	33,2 BBL	4.4 TCF	35 TCF	39,4 TCF
Írán ***	0.1 BBL	15 BBL	15,1 BBL	0 TCF	11 TCF	11 TCF
Kazachstán	5.4 BBL	92 BBL	97,4 BBL	65 TCF	TCF 88 `	153 TCF
Rusko ***	2.7 BBL	14 BBL	16,7 BBL	N / A	N / A	N / A
Turkmenistán	0.6 BBL	80 BBL	80,6 BBL	101 TCF	159 TCF	260 TCF
Celkový	10 BBL	233 BBL	243 BBL	170,4 TCF	293 TCF	463,4 TCF

Zdroj:U.S.Energy Information Administration (EIA).

Return to Caspian Sea Region Country Analysis Brief. Dostupné na: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/epr/experts/Azerbaijan/eia_Caspian%20Sea%20Region%20Reserves%20and%20Pipelines.htm, 18.4.2012.

* Prokázané zásoby jsou definovány jako zásoby ropy a zemního plynu, které jsou považovány za 90% pravděpodobné,

** možné rezervy ropy a zemního plynu, zásoby, které jsou považovány za 50% pravděpodobné

*** jsou zde zahrnuty pouze regiony v blízkosti Kaspického moře

BBL = miliard barelů, TCF = bilionu kubických stop

7.2 Tabulka: Kaspické moře - produkce a vývoz ropy (v tis barelech za den)

Země	Výroba (1990)	Odhadovaná výroba (2010)	Čistý vývoz (1990)	Odhadovaný čistý vývoz (2010)
Ázerbajdžán	259	1200	77	1000
Kazachstán	602	2000	109	1700
Írán *	0	0	0	0
Rusko **	144	300	0	300
Turkmenistán	125	200	69	150
Celkový	1130	3700	255	3150

Zdroj: U.S. Energy Information Administration (EIA).
Return to Caspian Sea Region Country Analysis Brief. Dostupné na:
http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/epr/experts/Azerbaijan/eia_Caspian%20Sea%20Region%20Reserves%20and%20Pipelines.htm, 18.4.2012.

* Pouze regiony v blízkosti Kaspického moře

** zahrnuje Astrachán, Dagestán a na severním Kavkaze oblast hraničící s Kaspickým mořem

7.3 Tabulka: Kaspické moře –výroba a vývoz zemního plynu (v miliardách kubických metrů za rok)

Země	Výroba (1990)	Odhadovaná výroba (2010)	Čistý vývoz (1990)	Odhadovaný čistý vývoz (2010)
Ázerbajdžán	350	1100	-272	500
Kazachstán	251	1100	-257	350
Írán *	0	0	0	0
Rusko **	219	N / A	N / A	N / A
Turkmenistán	3100	3900	2539	3300
Celkový	3920	6100	2010	4150

Zdroj:U.S.Energy Information Administration (EIA).

Return to Caspian Sea Region Country Analysis Brief. Dostupné na:
http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/epr/experts/Azerbaijan/eia_Caspian%20Sea%20Region%20Reserves%20and%20Pipelines.htm, 18.4.2012.

* regiony v blízkosti Kaspického moře

** zahrnuje Astrachán, Dagestán a na severním Kavkaze, oblast hraničící s Kaspickým mořem

7.4 Tabulka: Trasy a možnosti tras vývozu ropy v oblasti Kaspického moře

Název / umístění	Cesta	Kapacita	Délka	Odhadované náklady / investice	Postavení
Atyrau-Samara produktovod	Atyrau (Kazachstán) do Samary (Rusko), napojení na ruskou soustavu plynovodů	V poslední době se zvýšil na 310,000 barelů / d	432 km	Zvýšení kapacity cena přibližně 37.500.000 dolarů	Stávající plynovod nedávno aktualizován přidáním čerpací stanice a vytápění pro zvýšení kapacity.
Baku-Ceyhan ("Hlavní exportní produktovod")	Baku (Ázerbájdžán) přes Tbilisi (Gruzie) do Ceyhan (Turecko), končící v Ceyhanu	Plánované: 1 mil. barelů / d.	Přibližně 1038 mil	2900000000dolar	Jednoletá podrobná technická studie dokončena v červnu 2002. Stavba v turecké části plynovodu byla zahájena v červnu 2002. Dokončení celého potrubí předpoklad - rok 2004, vývoz v únoru 2005.
Ropovod Baku-Supsa (AIOC "Ranná ropa" západní cestou)	Baku - Supsa (Gruzie), končící v Supse	Nedávno se navýšil z 115,000 na 145,000 barelů / den, navrhované navýšení mezi 300.000 barelů / d 600.000 barelů / d	515 km	600.000.000 dolarů	Vývoz začal v dubnu roku 1999, zhruba 115.000 barelů / den měl by se exportovat touto cestou v roce 2001.
Baku-Novorossijsk (severní cesta)	Baku přes Čečensko (Rusko) do Novorossijska (Rusko),	100.000 barelů / den kapacita, možnost navýšení na 300.000 barelů / d	868 km, 90 km je v Čečensku	600.000.000 dolarů	Vývoz začal koncem roku 1997, vývoz v roce 2001 v průměru 50.000 barelů / ad..
Baku-Novorossijsk (Čečensko obchvat, s odkazem na Makhachkala)	Z Baku přes Dagestán přes Tikhoretsk (Rusko) a končí vNovorossijskuu Černého moře - ropa terminál	Aktuálně: 120.000 barelů / den (železniční a potrubní: 160.000 bbl / d) Plánované: 360.000 barelů / den (do roku 2005)	204 km	140000000 dolar	Dokončené duben 2000. Jedenáct kilometrů po dně Kaspického moře z Ruska Makhachkala.
Caspian Pipeline Consortium (CPC) Produktovod	Tengiz ropná pole (Kazachstán) až Novorossijsk u Černého moře terminál ropy	Aktuálně: 565000-bbl / d; Plánované: 1,3 4 milionů barelů / den (do roku 2015)	990 km	2500000000 dolarů pro fázi 1 kapacity; 4200000000 dolarů celkem po dokončení	První tanker - Novorossijsk (10/01), vývoz se zvýšil na 400.000 bbl / d do konce roku 2002
Střední Asie ropovod	Z Kazachstánu přes Turkmenistán přes Afghánistán do Gwadaru (Pákistán)	Navržen 1 mil. barelů / d.	1040 km	2500000000dolar	Memorandum o porozumění podepsané v zemích, projekt zastaven pro regionální nestabilitu, a nedostatek

					financí.
Írán-Ázerbájdžán produktovod	Baku - Tabriz (Írán)	navrženo 200.000 barelů / d 400.000 barelů / d.	N / A	500000000 dolar	Navrhli TotalFinaElf.
Írán Oil Swap produktovod	Neka (Írán) do Teheránu (Írán)	175.000 barelů / d, zvýšil na 370.000 barelů / d	208 km	400.000.000 dolarů na 500.000.000 dolarů	Výměna, ropa bude doručena do Neka a vyměněna za odpovídající množství na íránském pobřeží Perského zálivu.
Kazachstán-Čína produktovod	Aktyubinsk (Kazachstán) do Sin-tiangu (Čína)	Navržen 400.000 barelů / d 800.000 barelů / d.	1.800 km	3000000000 dolarů na 3,5 miliard dolar	Dohoda 1997, studie proveditelnosti zastaveno v září 1999, protože Kazachstán nemohl zaručit dostatečné množství ropy na dalších 10 let.
Kazachstán-Turkmenistán-Írán produktovod	Kazachstán přes Turkmenistán přes Kharg Island (Írán) v Perském zálivu	Navržený obrat 1million bbl / d	930 km	1200000000dolar	TotalFinaElf, navržený termín dokončení do roku 2005.
Khashuri-Batumi produktovod	Dubendi (Ázerbájdžán) přes Khashuri (Gruzie) do Batumi	Počáteční 70.000 bbl / d, zvýšil na 140.000 bbl/d-160, 000 barelů / d	Železnici z Dubendi na Khashuri, pak 105 kilometrů potrubím z Khashuri do Batumi	70.000.000 dolarů pro renovaci produktovodu	ChevronTexaco zrušil plány na obnovu a rozšíření stávajícího produktovodu.
Trans-Caspian (Kazachstán Dvaproductovody)	Aqtau (západní Kazachstán, na pobřeží Kaspického moře) do Baku, mohlo rozšířit na Ceyhan	N / A	370 km do Baku	2000000000dolar až 4 miliardy dolarů (pokud na Ceyhan)	Studie proveditelnosti byla podepsána v prosinci 1998 - Shell, ChevronTexaco, ExxonMobil, a Kazachstán, projekt zastaven nedořešen status Kaspického moře ,chybí právní dohody.

Zdroj:U.S.Energy Information Administration (EIA).

Return to Caspian Sea Region Country Analysis Brief. Dostupné na: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/epr/experts/Azerbaijan/eia_Caspian%20Sea%20Region%20Reserves%20and%20Pipelines.htm, 18.4.2012.

7.5 Tabulka: Cesty a možnosti exportu plynu v oblasti Kaspického moře

Název / umístění	Cesta	Kapacita	Délka	Odhadované náklady / investice	Postavení
Baku-Erzurum	Baku (Ázerbájdžán) přes Tbilisi (Gruzie) do Erzurumu (Turecko), propojení s tureckou soustavou plynovodní	Plánované 254 BCF	540 km	1000000000 dolarů (obsahuje až \$ 500 milionů k výstavbě nové ázerbájdžánské části)	Financování je zabezpečeno stavba měla původně začít v létě 2002.
"Centgas" (Central Asia Gas)	Daulatabad (Turkmenistán) přes Herát (Afgánistán) do Multan (Pákistán). Mohl by se rozšířit i do Indie.	700 BCF / rok	870 km do Multan (další 400 km do Indie)	2000000000 dolarů do Pákistánu (další \$ 500 milionů Indie)	Memorandum o porozumění podepsané Turkmenistánem, Pákistánem, Afghánistánem a Uzbekistánem. Prezidenti Pákistánu, Afghánistánu a Turkmenistánu se setkali v květnu 2002 k projednání oživení tohoto plynovodu .
Centrální Asie-Centrum potrubí	Turkmenistán a Uzbekistán přes Kazachstán do Saratova (Rusko), napojení na ruské soustavy plynovodů	3.5 TCF / rok	Stávající trasa	N / A	Funkční. Turkmenistán používá tohoto potrubí k exportu celkem 8,83 TCF na Ukrajinu (přes Rusko), od roku 2002 do roku 2006, stejně jako menší množství do Ruska.
Čína plynovod	Turkmenistán do Sinfangu (Čína). Mohl by se rozšířit do Japonska.	1 TCF / rok	4,1,61 km, více, pokud do Japonska	10000000000 dolarů do Číny, více, pokud do Japonska	Předběžná studie proveditelnosti - provádí ExxonMobil, Mitsubishi, a CNPC
Trans-Caspian plynovod (TCGP)	Turkmenbashy (Turkmenistán) přes Baku a Tbilisi do Erzurumu, propojení s tureckou soustavou zemního plynu plynovodní	565 BCF v první fázi, do budoucna až 1,1 TCF / rok	1,020 km	2000000000 dolarů, aby 3000000000dolar	Projekt se zastavil, jednání mezi Turkmenistánem a Ázerbájdžánem ohledně produktovodu - říjen 2001.
Korpezhe-Kur t-Kui	Z Korpezhe (Turkmenistán) do Kurt-Kui (Írán)	283-350 BCF / rok; rozšíření navrženo 459 BCF za rok do roku 2005	124 km	190000000 dolarů, 2005 Rozšíření: \$ 300 mil. 400.000.000 dolarů	V provozu od prosince 1997.

Zdroj:U.S.Energy Information Administration (EIA).

Return to Caspian Sea Region Country Analysis Brief. Dostupné na: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/epr/experts/Azerbaijan/eia_Caspian%20Sea%20Region%20Reserves%20and%20Pipelines.htm, 18.4.2012.

7.6 Obrázek: Trasy vývozu ropy a možnosti v oblasti Kaspického moře

Zdroj: BBC News. Struggle for Central Asian energy rimes. Dostupné na:
<http://www.bbc.co.uk/news/10213792>, 18.4.2012.